Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ओ३म्

धातुपाठ

830
902

20.29

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

श्री भवानीप्रसाद जी
हल्दौर (बिजनौर) निवासी द्वारा पुस्तकालय गुरुकुल
कांगड़ी विश्वविद्यालय को सवादोहजार पुस्तकें सप्रेम भेंट।

पुस्तकालय, गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय

पुस्तक संख्या 632/902

पंजिका संख्या 33,066

पुस्तक पर सर्व प्रकार की निशानियां लगाना वर्जित है। कोई सज्जन पन्द्रह दिन से अधिक समय तक पुस्तक अपने पास नहीं रख सकते।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CONFI

भवानी भण्डार
भवानी भण्डार

१०·२१
१६

स्टाक प्रमाणीकरण १९८४-१९८५

430.101
33067

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ओ३म्—तत्—सत् ॥

धातुपाठः ॥

अधस्तात्—

तत्तद्धातूपयोगिसूत्रावल्याऽनुगृहीतो
धातुसूच्यावृंहितोऽध्यापकाध्ये
तॄणांचातीवोपकारकः ।

पण्डितवरभीमसेनशर्मतच्छिष्यश्यामलालशर्म
कृतभूरिशोधः ।

श्यामलालशर्मा के प्रबन्ध से सरस्वतीयन्त्रालय
इटावा में मुद्रित हुआ ।

सं० १९५६ आषाढ़ वदि सन् १८९९ जुलाई

प्रथमवार
१०००]

मूल्य ।)
[डांकव्यय)॥

ऋते ज्ञानान्न मुक्तिः
पुस्तक सं० ...
आगत सं० ...
तिथि० ...
CHECKED
Initial
430.101
33067
CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

४३०
४०१
३३,०६७

धातुपाठस्य शुद्धिपत्रम्

पृष्ठ-पं०	अशुद्धम्	शुद्धम्
१-१५	सुप्तिङन्तं	सुप्तिङन्तं
२-२६	तेप्राग्धातो	ते प्राग्धातोः
४-२३	द्रादि	द्राति
५-१४	राघृ	राघृ, लाघृ
११-४	[अथन्तस्यान्ताः]	[अथान्तस्यान्ताः]
१२-१४	ऊर्वी	उर्वी
१३-२१	वशो	वशो
१९-१२	ग तौ	गतौ
,, ,, ९	ह्व	ह्वृ
२०-१८	पज	धञ्ज
२०-९	दहत्य	हदत्य
२१-६	खंडने	खण्डने
,, ,, ९	रंज	रञ्ज
२३-८	पिजि	पिजि
२४-२	अभिगभने	अभिगमने
२६-२३	भृजामित्	भृजामित्
२८-२०	अथपञ्ज०	अथपञ्ज०
३१-४	परस्मैभाषः	परस्मैभाषाः
३१-१२	अथागणान्ताः	अथागणान्तात्
३१-९	त्मनेभाषौः ।	त्मनेभाषौ ।
३२-३	प्रेदणे	प्रेरणे
३२-२०	शम्भ	शुम्भ
३३-२१	उदात्तउः ॥	उदात्ताः॥
३६-१९	संपरिभ्यां	संपर्युपेभ्यः
,, ,, २१	भारद्वतिसूत्रेकृतो	भारद्वाजस्येति सूत्रे कृजो
,, ,, २२	वृच	वृच्
३७-७	वृञ्	वृञ्
३८-१८	षष्ठयुत्त	षष्ठ्युत्त
३९-२३	ऋउत्	उऋत्
४०-१९	क्लृप	क्लृप
४३-१	तुदादिर्गणः ॥	चुरादिर्गणः ॥
४३-२२	द्रुनाते०	द्रुधुनाते०
४६-३	इल	इला

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विषयसूचीपत्रम् ॥

					पृष्ठ से	पृष्ठ तक
भ्वादयः	”	”	”	”	१	२२
अदादयः	”	”	”	”	२२	२६
जुहोत्यादयः	”	”	”	”	२६	२७
दिवादयः	”	”	”	”	२७	३०
स्वादयः	”	”	”	”	३०	३२
तुदादयः	”	”	”	”	३२	३५
रुधादयः	”	”	”	”	३५	३६
तनादयः	”	”	”	”	३६	३७
क्र्यादयः	”	”	”	”	३७	३८
चुरादयः	”	”	”	”	३८	४५
कण्ड्वादयः	”	”	”	”	४५	४६

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ओ३म्

प्रस्तावः ॥

यद्यपि मूल धातुपाठ अनेक छापेखानों में भिन्न २ प्रकार का छपा है इस लिये इस पुस्तक को मूल छपाना आवश्यक नहीं था। तथापि मूल पुस्तक को इस वार हमने इतना सुगम कर दिया है कि मूल के साथ नीचे नोट में वे सब सूत्र छपा दिये हैं कि जो २ जिस २ धातु पर जिस २ लकार में लगते हैं। मूल का पाठ ऊपर २ बराबर चलागया उस में कुछ नहीं मिलाया जिस से मूलपाठ करने वालों को पूरी सुगमता रहे। जो २ सूत्र पिछले धातुओं पर लग चुके और वे आगे भी वार २ लगते हैं उन को वार २ नहीं लिखा। और जिन २ धातुओं पर नये २ सूत्र आये हैं उन २ को लिखा है। यह बात सत्य है कि टीका पुस्तकों को छोड़ कर मूल पुस्तक पर व्याकरणादि पढ़ा पढ़ाया जाय तो विद्यार्थियों को अच्छा और सच्चा बोध होता है। व्याकरण पढ़ने वालों को धातुपाठ का पढ़ना और उस में प्रवेश होना जानो व्याकरण के मूल को पकड़ना है क्योंकि धातु ही सब शब्दों के मूल हैं इन्हीं से सब शब्दसृष्टि होती है। इन धातुओं के पठन पाठन में यह पुस्तक अध्यापक अध्येता दोनों को ही विशेष उपयोगी अवश्य होगा। क्योंकि टीका से होने वाले दोष इस में नहीं आते विद्यार्थी की दृष्टि मूल पर ही जमेगी और टीका से होने वाला आश्रय भी ठीक मिलेगा। द्वितीय यह पुस्तक यथासम्भव शोधा भी अच्छा गया है। यथासम्भव सब धातु ठीक २ छपे हैं। तृतीय मूल का मूल भाष्य का भाष्य सब ठीक २ होने पर भी मूल्य इस का वैसा ही कम रक्खा है जैसा कि मूल का होना चाहिये। इस से व्याकरण पढ़ने वाले विद्यार्थियों को सुगमता होगी। इति ॥

आपका—भीमसेन शर्मा—
सम्पादकआर्यसिद्धान्त इटावा

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ओ३म्

अथ पाणिनिकृतधातुपाठाऽऽरम्भः ॥

(१) भू, सत्तायाम् । उदात्तः परस्मैभाषः ॥

(१) लटि–भूवादयो धातवः । १ । ३ । १ । धातोः । ३ । १ । ९१ । वर्त्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ । लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३ । ४ । ६९ । लस्य ३ । ४ । ७७ । तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ् । ३ । ४ । ७८ । लः परस्मैपदम् । १ । ४ । ९९ । तङानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० । शेषात्कर्त्तरि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ । तिङस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ । तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः । १ । ४ । १०२ । युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः । १ । ४ । १०५ । अस्मद्युत्तमः । १ । ४ । १०७ । शेषे प्रथमः । १ । ४ । १०८ । द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने । १ । ४ । २२ । बहुषु बहुवचनम् । १ । ४ । २१ । तिङ्शित्सार्वधातुकम् । ३ । ४ । ११३ । कर्त्तरि शप् । ३ । १ । ६८ । हलन्त्यम् । १ । ३ । ३ । लशक्वतद्धिते । १ । ३ । ८ । तस्य लोपः । १ । ३ । ९ । यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादिप्रत्ययेऽङ्गम् । १ । ४ । १३ । सार्वधातुकार्द्धधातुकयोः । ७ । ३ । ८४ । एचोऽयवायावः । ६ । १ । ७८ । विभक्तिश्च । १ । ४ । १०४ । न विभक्तौ तुस्माः । १ । ३ । ४ । सुप्तिङन्तं पदम् । १ । ४ । १४ । ससजुषोरुः । ८ । २ । ६६ । उपदेशेऽजनुनासिकइत् । १ । ३ । २ । विरामोऽवसानम् । १ । ४ । ११० । खरवसानयोर्विसर्जनीयः । ८ । ३ । १५ । झोऽन्तः । ७ । १ । ३ । अतो गुणे । ६ । १ । ९७ । अतो दीर्घो यञि । ७ । ३ । १०१ । लिटि–परोक्षे लिट् । ३ । २ । ११५ । लिट् च । ३ । ४ । ११५ । परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथुसणल्वमाः । ३ । ४ । ८२ । चुटू । १ । ३ । ७ । भुवो वुग्लुङ्लिटोः

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

। ६ ।४ । ८८ । एकाचोद्वेप्रथमस्य । ६ । १ । १ । अजादेर्द्वितीयस्य । ६ । १ । २ । लिटिधातोरनभ्यासस्य । ६ । १ । ८ । पूर्वोऽभ्यासः । ६ । १ । ४ । हलादिः शेषः । ७ । ४ । ६० । ह्रस्वः । ७ । ४ । ५९ । भवतेरः । ७ । ४ । ७३ । अभ्यासे चर्च । ८ । ४ । ५४ । वा०वुग्युटावुवङ्यणोः सिद्धौ वक्तव्यौ । ६।४। २२ । आर्द्धधातुकस्येड्वलादेः । ७।२। ३५। लुटि-अनद्यतनेलुट् । ३।३। १५ । स्यतासी लृलुटोः । ३ । १ । ३३ । आर्द्धधातुकं शेषः । ३ । ४ । ११४ । लुटः प्रथमस्य डारौरसः । २ । ४ । ८५ । टेः । ६ । ४ । १४३ । दीधीवेवीटाम् । २ । १ । ६ । रिच । ७ । ४ । ५१ । तासस्त्योर्लोपः । ७ । ४ ।५०। लृटि-लृट्शेषे च । ३ । ३ । १३ । आदेशप्रत्ययोः । ८ । ३ । ५९ । लेटि-सिब्बहुलंलेटि ।३। १ । ३४ । वा० सिब्बहुलंलेटि । अचोञ्णिति । ७ । २ । ११५ । लेटोऽडाटौ । ३ । ४ । ९४ । इतश्च लोपः परस्मैपदेषु । ३ । ४ । ९७ । संयोगान्तस्य लोपः । ८ । २ । २३ स उत्तमस्य । ३ । ४ । ९८ । लोटि-लोट् च । ३ । ३ । १६२ । आशिषि लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १७३ । एरुः । ३ । ४ । ८६ । तुह्योस्तातङ्ङाशिष्यन्यतरस्याम् । ७ । १ । ३५ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८५ । तस्थस्थमिपां तान्तन्तामः । ३ । ४ । १०१ । सेर्ह्यपिच्च । ३ । ४ । ८७ । अतो हेः । ६ । ४ । १०५ । मेर्निः ३ । ४ । ८९ । आडुत्तमस्य पिच्च । ३ । ४ । ९२ । नित्यं ङितः । ३ । ४। ९९ । लङि-अनद्यतने लङ् । ३ । २ । १११ । लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः । ६ । ४ । ७१ । इतश्च । ३ । ४ । १० । विध्यादिलिङि-विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् । ३।३।१६१। यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो ङिच्च ।३।४। १०३ । सुट्तिथोः ।३।४। लिङःसलोपोऽनन्त्यस्य । ७।२। ७१ । अतो येयः । ७ । २ । ८० । आद्गुणः । ६ । १ । ८७ । लोपो व्योर्वलि । ६ । १ । ६६ । झेर्जुस् । ३ । ४ । १०८ । आशिषिलिङि-लिङाशिषि । ३ । ४ । ११६ । किदाशिषि । ३ । ४ । १०४ । कृङितिच । १ । १ । ५ । लुङि-लुङ् । ३ । २ । ११० । माङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ । स्मोत्तरे लङ्च । ३ । ३ ।१७६ । चिल लुङि । ३ । १ । ४२ । च्लेःसिच् । ३ । १ । ४४ । गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु । २ । ४ । ७७ । भूसुवोस्तिङि । ७ । ३ । ८८ । न माङ्योगे । ६ । ४ । ७४ । लृङि-लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ । ३ । ३ । १३९ । ते प्राग्धातोः । १ ।४ । ८० । आनिलोट् । ८ । ४ । १६। वा०-दुरःषत्वणत्वयोरुपसर्गत्वप्रतिषेधः । अन्तःशब्दस्याङ्विधिणत्वेषूपसर्गत्वं वक्तव्यम् । शेषेविभाषाऽकखादावषान्तउपदेशे । ८ । ४। १८

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ तवर्गीयान्ता एधादयः कथ्यन्ताः षट्त्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

(१) एध, वृद्धौ। (२) स्पर्द्ध, सङ्घर्षे। गाधृ' प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च। बाधृ, विलोडने। (३) नाथृ, नाधृ, याच्ञोपतापैश्वर्य्याऽऽशीःषु। (४) दध, धारणे। (५) स्कुदि, आप्रवणे। ष्विदि' श्वैत्ये। वदि, अभिवादनस्तुत्योः। भदि, कल्याणे सुखे च। मदि, स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु। स्पदि, किञ्चिच्चलने,। क्लिदि, परिदेवने। मुद, हर्षे। (६) दद, दाने। (७) ष्वद, स्वर्द, आस्वादने। (८) उर्द, माने क्रीडायाञ्च। कुर्द, खुर्द, गुर्द' गुद, क्रीडायामेव। षूद, क्षरणे। ह्राद' अव्यक्ते शब्दे।

(१) टिति—टितआत्मनेपदानां टेरे। ३। ४। ७९। सार्वधातुकमपित्। १। २। ४। आतो ङितः। ७। २। ८१। थासस्से। ३। ४। ८०। लिटि—इजादेश्च गुरुमतोऽनृच्छः। ३। १। ३६। आमः। २। ४। ८१। कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि। ३। १। ४०। आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य। १। ३। ६३। लिटस्तझयोरेशिरेच्। ३। ४। ८१। असंयोगाल्लिट्कित्। १। २। ५। द्विर्वचनेऽचि। १। १। ५९। उरत्। ७। ४। ६६। कुहोश्चुः। ७। ४। ६२। कृसृभृवृस्तुद्रुसुश्रुवो लिटि। ७। २। १३। इणः षीध्वंलुङ्लिटां धोऽङ्गात्। ८। ३। ७८। अतआदेः। ७। ४। ७०। लुटि—थिच। ८। २। २५। हएति। ७। ४। ५२। लेटि—वैतोऽन्यत्र। ३। ४। ९६। आतऐ। ३। ४। ९५। लोटि—आमेतः। ३। ४। ९०। सवाभ्यां वामौ। ३। ४। ९१। एतऐ। ३। ४। ९३। लङि—आडजादीनाम्। ६। ४। ७२। आटश्च। ६। १। ९०। वि०लिङि—लिङःसीयुट्। ३। ४। १०२। ऋस्य रन्। ३। ४। १०५। इटोऽत्। ३। ४। १०६। लुङि—आत्मनेपदेष्वनतः। ७। १। ५। (२) लिटि—शर्पूर्वाः खयः। ७। ४। ६१। (३) वा०—आशिषिनाथः। १। ३। २१। (४) अतएकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि। ६। ४। १२०। (५) इदितोनुम्धातोः। ७। १। ५८। सिद्चोऽन्त्यात्परः। १। १। ४७। (६) न शसददवादिगुणानाम्। ६। ४। १२६। (७) धात्वादेःषःसः। ६। १। ६४। (८) उपधायांच। ८। २। ७८।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

हूलादी' सुखे च । स्वाद, आस्वादने । पर्द, कुत्सिते शब्दे । यती, प्रयत्ने । युत्, जुत्' भासने । विथृ, वेथृ, याचने । श्रथि, शैथिल्ये । ग्रथि, कौटिल्ये । कत्थ, श्लाघायाम् । इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथाऽतादयः शुन्ध्यन्ता अष्टात्रिंशत्परस्मैभाषाः ॥

(१)-अत, सातत्यगमने । चिती, संज्ञाने । (२) च्युतिर्, आसेचने । श्च्युतिर् क्षरणे । (३) मन्थ, विलोडने । कुथि, पुथि, लुथि, मथि, हिंसासंक्लेशनयोः । (४) षिध, गत्याम् (५) षिधू' शास्त्रे माङ्गल्ये च । खाद्' भक्षणे । (६) खद, स्थैर्ये हिंसायाञ्च । (७) बद, स्थैर्ये । (८) गद, व्यक्तायां वाचि । रद, विलेखने । (९) णद, अव्यक्ते शब्दे । (१०) अर्द, गतौ याचने च । नर्द, गर्द, शब्दे । तर्द, हिंसायाम् । कर्द, कुत्सिते शब्दे । खर्द, दन्दशूके । अति, अदि, बन्धने ।

(१) लुङि-इटईटि । ८ । २ । २८ । नेटि । ७ । २ । ४ । (२) लुङि-इरितो वा । ३ । १ । ५७ । (३) आशिषिलिङि—अनिदितां हलउपधायाः-क्ङिति । ६ । ४ । २४ । (४) लडादौ—उपसर्गात्सुनोतिसुवतिस्यतिस्तौतिस्तोभतिस्थासेनयसेधसिचसञ्जस्वञ्जाम् । ८ । ३ । ६५ । स्थादिष्वभ्यासेन चाभ्यासस्य । ८ । ३ । ६४ । (५) लिटयादौ-स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदितोवा । ७ । २ । ४४ । ऋषस्तथोर्धोऽधः । ८ । २ । ४० । झलांजश्झशि । ८ । ४ । ५३ । खरि च । ८ । ४ । ५५ । लुङि-झलोझलि । ८ । २ । २६ । (६) लिटि-अतउपधायाः । ७ । २ । ११६ । णलुत्तमो वा । ७ । १ । ९ । लुङि-अतोहलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ । (७) लिटि-थलि च सेटि । ६ । ४ । १२१ । (८) नेर्गदनदपतपदघुमास्यतिहन्तियातिवातिद्रादिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषुच । ८ । ४ । १७ । (९) णो नः । ६ । १ । ६५ । उपसर्गादसमासेऽपि णोपदेशस्य । ८ । ४ । १४ । इष्टिः-अनर्दनाटिनाथ्नाध्नन्द्नक्नूनृतो णोपदेशाः । (१०) तस्मान्नुड्द्विहलः । ७ । ४ । ७१ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(१) इदि, परमैश्वर्य्ये। विदि, अवयवे "भिदि" इतिपाठान्तरम्। (२) गडि, वदनैकदेशे। णिदि, कुत्सायाम्। (३) टुनदि, समृद्धौ। चदि, आह्लादे। त्रदि, चेष्टायाम्। कदि, क्रदि, क्लदि, आह्वाने रोदने च। क्लदि, परिदेवने। शुन्ध शुद्धौ। इत्युदात्ता उदात्तेतः॥

[अथ कवर्गीयान्ताः] शीकादयः श्लाघ्यन्ता द्विचत्वारिंशदात्मनेभाषाः ॥

शीकृ, सेचने। लोकृ, दर्शने। श्लोकृ, संघाते। द्रेकृ, ध्रेकृ, शब्दोत्साहयोः। रेकृ, शङ्कायाम्। सेकृ, स्रेकृ, स्रकि, म्रकि श्लकि, गतौ। शकि, शङ्कायाम्। अकि, लक्षणे। वकि, कौटिल्ये। मकि, मण्डने। ककि, लौल्ये। कुक, वृक, आदाने। चक, तृप्तौ प्रतिघाते च। ककि, वकि, श्वकि, त्रकि, ढौकृ, त्रौकृ (४) ष्वष्क, वस्क, मस्क, टिकृ टीकृ, तिकृ, तीकृ, रघि, लघि गत्यर्थाः। "लघि" भोजननिवृत्तावपि। अघि, वघि, मघि, गत्याक्षेपे। गतौ गत्यारम्भे चेत्यन्ये। "मघि" कैतवे च। राघृ, द्राघृ, ध्राघृ, सामर्थ्ये। द्राघृ, आयामे च। श्लाघृ, कत्थने इत्युदात्ता अनुदात्तेतः॥

अथ फक्कादयः शिघ्यन्ताः पञ्चाशत् परस्मैभाषाः ॥

फक्क, नीचैर्गतौ। तक, हसने। तकि, कृच्छ्रजीवने। बुक्क, भषणे। कख, हसने। ओखृ, राखृ, लाखृ, द्राखृ, ध्राखृ, शोषणाऽलमर्थयोः। शाखृ, श्लाखृ व्याप्तौ,। (५) उख, उखि, वख, वखि, मख, मखि, णख, णखि, रख, रखि' लख, लखि,

(१) लिटि—अचस्तास्वत्थल्यनिटोनित्यम्। ७। २। ६१। ऋतो भारद्वाजस्य। ७। २। ६३। (२) गड्यन्ताः पञ्चैते न तिङ्विषयाइति काश्यपः। अन्ये तु तिङमपीच्छन्ति। (३) आदिर्ञिटुडवः। १। ३। ५। (४) वा०—सादेशे सुब्धातुष्ठिवुष्वष्कतीनां सत्वप्रतिषेधः। (५) लिटि—अभ्यासस्याऽसवर्णे

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

इख, इखि, ईख, वल्ग, रगि, लगि अगि, वगि, मगि, तगि, त्वगि, श्रगि, श्लगि, इगि, रिगि, लिगि, गत्यर्थाः। रिख, त्रख, त्रखि, शिखि, इत्यपि केचित्। "त्वगि" कम्पने च। युगि, जुगि, वुगि, वर्जने। घघ, हसने। मघि, मण्डने। शिघि, आघ्राणे। इत्युदात्ता उदात्तेतः॥

[अथ चवर्गीयान्ताः] वर्चादय ईजन्ता एकविंशतिरात्मनेभाषाः॥

वर्च, दीप्तौ। षच, सेचने सेवने च। लोचृ, दर्शने। शच, व्यक्तायां वाचि। श्वच, श्वचि, गतौ। कच, बन्धने। कचि, काचि, दीप्तिबन्धनयोः। मच, मुचि, कल्कने। मचि, धारणोच्छ्रायपूजनेषु। पचि, व्यक्तीकरणे। ष्टुच, प्रसादे। ऋज, गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु। ऋजि, भृजी, भर्जने। एजृ, भ्रेजृ, भ्राजृ, दीप्तौ। ईज, गतिकुत्सनयोः। इत्युदात्ता अनुदात्तेतः॥

अथ शुचादयो व्रज्यन्ता द्विसप्ततिः परस्मैभाषाः॥

शुच, शोके। कुच, शब्दे तारे। कुञ्च, क्रुञ्च, कौटिल्याल्पीभावयोः। लुञ्च, अपनयने। अञ्चु, गतिपूजनयोः। वञ्चु, चञ्चु, तञ्चु, त्वञ्चु, मुञ्चु, म्लुञ्चु, (१) म्रुचु, म्लुचु गत्यर्थाः। ग्रुचु, ग्लुचु, कुजु, खुजु, स्तेयकरणे। ग्लुञ्चु, षस्ज, गतौ। गुजि, अव्यक्ते शब्दे। अर्च, पूजायाम्। म्लेछ, अव्यक्ते शब्दे। लछ, लाछि, लक्षणे। वाछि, इच्छायाम्। आछि, आयामे। ह्रीछ, लज्जायाम्।

। ६। ४। ७८। (१) लुङि–जृस्तम्भुम्रुचुम्लुचुग्रुचुग्लुचुग्लुञ्चुश्विभ्यश्च। ३। १। ५८।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

हुर्छा, कौटिल्ये । मुर्छा मोहसमुच्छ्राययोः । स्फुर्छा, विस्तृतौ । युछ, प्रमादे । उछि, उञ्छे । (१) उछी, विवासे । ध्रज, ध्रजि, धृज, धृजि ध्वज, ध्वजि, गतौ । कूज, अव्यक्ते शब्दे । अर्ज, षर्ज, अर्जने । गर्ज, शब्दे । तर्ज, भर्त्सने । कर्ज, व्यथने । खर्ज, पूजने च । (२) अज, गतिक्षेपणयोः । तेज, पालने । खज, मन्थे । खजि, गतिवैकल्ये । एजृ, कम्पने । टुओस्फूर्जा, वज्रनिर्घोषे । (३) क्षि, क्षये । क्षीज, अव्यक्ते शब्दे । लज, लजि, भर्जने । लाज, लाजि, भर्त्सने च । जज, जजि, युद्धे । (४) तुज, हिंसायाम् । तुजि, पालने । गज' गजि, गृज, गृजि, मुज, मुजि, शब्दार्थाः । "गज" मदने च । वज, व्रज, गतौ । इति क्षिवर्जमुदात्ता उदात्तेतः ॥

[अथ टवर्गीयान्ताः] अट्टादयः शाड्यन्ताः षट्त्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

अट्ट, अतिक्रमहिंसयोः । वेष्ट, वेष्टने । चेष्ट, चेष्टायाम् । गोष्ट, लोष्ट, सङ्घाते । घट्ट, चलने । स्फुट, विकसने । अठि, गतौ । वठि, एकचर्यायाम् । मठि, कठि, शोके । मुठि, पालने । हेठ, विबाधायाम् । एठ, च । हिडि, गत्यनादरयोः । हुडि, संघाते । कुडि, दाहे । वडि, विभाजने । मडि, च । भडि, परिभाषणे । पिडि, संघाते । मुडि, मार्जने । तुडि, तोडने । हुडि, वरणे संहरणे, इत्येके । चडि, कोपे । शडि,

(१) प्रायेणायं, विपूर्वः (२) लिडादौ—अजेर्व्यघञपोः । २ । ४ । ५६ । एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ६ । ४ । ८२ । लुङि—सिचि वृद्धिःपरस्मैपदेषु । ७ । २ । १ । (३) लिटि—अचि श्नुधातुभ्रुवां य्वोरियङुवङौ । ६ । ४ । ७७ । आशिषिलिङि—अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ । (४) तुजा-

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

रुजायां संघाते च । तडि, ताडने । पडि, गतौ । कडि, मदे । खडि, भन्धे । हेडृ, होडृ, अनादरे । बाडृ, आप्लाव्ये । द्राडृ, भ्राडृ, विशरणे । शाडृ, श्लाघायाम् । इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ शौडादयो गड्यन्ता द्व्यशीतिः परस्मैभाषाः ॥

शौटृ, गर्वे । यौटृ, बन्धे । म्लेटृ, म्लेडृ, उन्मादे । (१) कटे, वर्षावरणयोः । चटे, इत्येके । अट' पट, गतौ । रट' परिभाषणे । लट' बाल्ये । शट' रुजाविशरणगत्यवसादनेषु । वट' वेष्टने । किट' खिट, त्रासे । शिट, षिट, अनादरे । जट, झट, संघाते । भट, भृतौ । तट, उच्छ्राये । खट, काङ्क्षायाम् । णट, नृतौ । पिट, शब्दसंघातयोः । हट, दीप्तौ । षट, अवयवे । लुट, विलोडने "लुड" । इत्यन्ये । चिट, परप्रैष्ये । बिट, शब्दे । विट, आक्रोशे । हिट, इत्येके । इट, किट, कटी, गतौ । मडि, भूषायाम् । कुडि, वैकल्ये । मुड, प्रुड, मर्दने । चुडि, अल्पीभावे । मुडि, खण्डने । पुडि, चेत्येके । रुटि, लुटि, स्तेये । रुठि, लुठि, इत्येके । रुडि, लुडि, इत्यपरे । स्फुटिर् विशरणे । स्फुठि, इत्यपि केचित् । पठ, व्यक्तायां वाचि । वठ, स्थौल्ये । मठ, मदनिवासयोः । कठ, कृच्छ्रजीवने । रट परिभाषणे । "रठ" इत्येके । हठ, प्लुतिशठत्वयोः । बलात्कारे चेत्येके । रुठ, लुठ, उठ, उपघाते । ऊठ, इत्येके । पिठ, हिंसासंक्लेशनयोः । शठ, कैतवे च । शुठ, प्रतिघाते । शुठि, इति केचित् । कुठि च । च । लुठि, आलस्ये प्रतीघाते

दीनां दीर्घोऽभ्यासस्य । ६।१।७। (१) लुडि-ह्म्यन्तक्षणश्वसजागृणिश्व्येदिताम् ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

च । शुठि, शोषणे । रुठि, लुठि, गतौ । (१) चुडृ,भाव-करणे । अडृ, अभियोगे । कडृ, कार्कश्ये । क्रीडृ, विहारे । तुडृ, तोडने । तूडृ, इत्येके । हुडृ, हूडृ, होडृ, गतौ । रौडृ, अनादरे । रोडृ, लोडृ, उन्मादे । अड, उद्यमे । लड, विलासे । कड, मदे । कडि, इत्येके । गडि, वदनैकदेशे ॥ इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

अथ पवर्गीयान्तास्तिपादयः टुभ्यन्ताःपञ्चत्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

(२) तिपृ, तेपृ, ष्टिपृ, ष्टेपृ, क्षरणार्थाः । तेपृ, कम्पने च। ग्लेपृ, दैन्ये। टुवेपृ, कम्पने। केपृ, गेपृ, म्लेपृ, च । मेपृ, रेपृ, लेपृ, गतौ । (३) त्रपूषू, लज्जायाम् । कपि, चलने । रबि, लबि, अबि' शब्दे । 'लबि, अवस्रंसने च । कबृ, वर्णे । क्लीबृ, अधार्ष्ट्यें । क्षीबृ, मदे । शीभृ,कत्थने । चीभृ, च । रेभृ, शब्दे । अभि, रभि, क्वचित्पठ्येते । ष्टभि,स्कभि, प्रतिबन्धे । (४) जभी, जृभि, गात्रविनामे । शलूभ, कत्थने। बलूभ, भोजने । गलूभ,धार्ष्ट्यें । अमूभु, स्रम्भु' प्रमादे । ष्टुभु, स्तम्भे । इति तिपिवर्जमुदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ गुपादयः शुभ्यन्ता एकचत्वारिंशत्परस्मैभाषाः ॥

(५) गुपू, रक्षणे । धूप, सन्तापे । जप, जल्प, व्यक्तायां वाचि । जप, मानसे च। चप सान्त्वने । षप सम-

(१) चुड्डादयस्त्रयो दीपधाः । (२) एकाचउपदेशेऽनुदात्तात् । ७ । २ । १० । लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ । (३) लिटि–तृफलभजत्रपश्च । ६ । ४ । १२२ । (४) रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ । (५) गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यआयः । ३ ।१। २८ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । १ । ३२ । आयादयआर्द्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ । कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ । अतो लोपः । ६।४ । ४८ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वाये । रप, लप, व्यक्तायां वाचि । चुप, मन्दायां गतौ । तुप,(१)तुम्प, त्रुप, त्रुम्प, तुफ, तुम्फ, त्रुफ, त्रुम्फ, हिंसार्थाः । पर्प, रफ, रफि, अर्ब, पर्ब, लर्ब, बर्ब, मर्ब, कर्ब, खर्ब, गर्ब, शर्ब, षर्ब, चर्ब गतौ । कुबि, आच्छादने । लुबि, तुबि, अर्दने । चुबि, वक्त्रसंयोगे । षृभु, षृम्भु, हिंसार्थौ । षिभु, षिम्भु, इत्येके । शुभ, शुम्भ, भाषणे, भासनइत्येके । हिंसायामित्यन्ये । इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

अथाऽनुनासिकान्ता घिण्यादयो दशात्मनेभाषाः ॥

घिणि, घुणि, घृणि, ग्रहणे । घुण, घूर्ण, भ्रमणे । पण, व्यवहारे, स्तुतौ च । पन, च । भाम, क्रोधे । (२) क्षमूष्, सहने । (३) कमु, कान्तौ । इति घिण्यादय उदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथाणादयः क्र्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैभाषाः ॥

अण, रण, वण, भण, मण, कण,क्कण, व्रण, भ्रण, ध्वण, शब्दार्थाः । 'घण, इतिकेचित् । ओणृ, अपनयने । शोणृ, वर्णगत्योः । श्रोणृ, संघाते । श्लोणृ च, । पैणृ, गतिप्रेरणश्लेषणेषु प्रैणृ,इतिकेचित् ।भ्रण, शब्दे।बण, इत्यपि केचित्। कनी, दीप्तिकान्तिगतिषु। ष्टन, वन, शब्दे । वन, (४) षण

(१) प्रात्तुम्यतौगविकर्त्तरि । (२) लिटि-स्वोश्च।८।२। ६५ । (३) कमेर्णिङ् । ३।१।३०। लिटि-अयामन्ताल्वाय्येत् न्विष्णुषु ।६ । ४ ।५५। लुङि-णिश्रिद्रुस्रुभ्यःकर्त्तरिचङ् । ३ । १ । ४८। णेरनिटि ।६।४। ५१ । णौ चङ्युपधाया ह्रस्वः ।७।४।१। चङि ।६। १ । ११। सन्वल्लघुनि चङ्परेऽनग्लोपे । ७ । ४ । ९३ । सन्यतः । ७ । ४ । ७९। दीर्घो लघोः । ७ । ४ । ९४। वा०-कमेश्च्लेश्चङ् वक्तव्यः । (४) ये विभाषा ।६। ४ ।४३।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

संभक्तौ । भ्रम, गत्यादिषु । द्रम, हम्म, मीमृ, गतौ । मीमृ, शब्दे च ।(१) चमु, छमु, जमु, झमु, अदने, । जिमु, इतिकेचित् । (२)क्रमु, पादविक्षेपे । इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

[अथन्तस्यान्ताः] अयादयो रेवत्यन्ताः सप्तत्रिंशदात्मनेभाषाः ॥

(३) अय, वय, पय, मय, चय, तय, णय, गतौ । दय, दानगतिरक्षणहिंसादानेषु । रय, गतौ । ऊयी, तन्तुसन्ताने । पूयी, विशरणे, दुर्गन्धे च । क्लूयी, शब्दे उन्दे च । क्ष्मायी, विधूनने । स्फायी, (४) ओप्यायी, वृद्धौ । तायृ, सन्तानपालनयोः । शल, चलनसंवरणयोः । वल, वल्ल, संवरणे संचलने च । मल, मल्ल, धारणे । भल, भल्ल परिभाषणहिंसादानेषु । कल, शब्दसंख्यानयोः । कल्ल, अव्यक्ते शब्दे । अशब्दइतिकेचित् । तेवृ, देवृ, देवने । षेवृ, गेवृ, ग्लेवृ, पेवृ, मेवृ, म्लेवृ, सेवने । शेवृ, खेवृ, क्लेवृ, इत्यप्येके । रेवृ, प्लवगतौ । इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ मव्यादयोऽवत्यन्ताः सप्तनवतिः परस्मैभाषाः ॥

मव्य, बन्धने।सूक्ष्य, ईक्ष्य, ईर्ष्य, इर्ष्यार्थाः।हय, गतौ।शुच्य, अभिषवे। 'चुच्य' इत्येके। हर्य्य, गतिकान्त्योः ।(५)अल, भूष-

(१) ष्ठिवुक्लमुचमां शिति । ७ । ३ । ७५ । वा०–दीर्घत्वमाङि चमइति वक्तव्यम् ॥ (२) वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्लमुत्रसित्रुटिलषः ॥ ३ । १ । ७० । क्रमः परस्मैपदेषु । ७ । ३ । ७६ । स्नुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ । (३) दयायासश्च ।३। १ ।३७। विभाषेटः । ८ । ३ । ७९ । उपसर्गस्यायतौ ।८।२।१९। (४) लिड्यङोश्च । ६ । १ । २९ । लुङि–दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ ।१। ६१ । चिणो लुक् । ६ । ४ । १०४ । (५) अनो ल्रान्तस्य। ७ । २ । २ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

णपर्याप्तिवारणेषु। जिफला, विशरणे। मील, श्मील, स्मील, क्ष्मील, निमेषणे। पील, प्रतिष्टम्भे। णील, वर्णे। शील, समाधौ। कील, बन्धने। कूल, आवरणे। शूल, रुजायाम्, संघोषे च। तूल, निष्कर्षे। पूल, संघाते। मूल, प्रतिष्ठायाम्। फल, निष्पत्तौ। चुल्ल, भावकरणे। फुल्ल, विकसने। चिल्ल, शैथिल्ये, भावकरणे च। तिल, गतौ। तिल्ल, इत्येके वेलृ, चेलृ, केलृ, खेलृ, क्ष्वेलृ, वेल्ल, चलने। पेलृ, फेलृ, शेलृ, गतौ 'पेलृ, इत्येके। स्खल, संचलने। खल, संचये। गल, अदने। षल, गतौ। दल, विशरणे। श्वल, श्वल्ल, आशुगमने। खोलृ, खोर्ऋ, गतिप्रतिघाते। घोर्ऋ, गतिचातुर्य्ये। त्सर, छद्मगतौ,। कृमर, हूर्छने। अभ्र, वभ्र, मभ्र, चर, गत्यर्थाः। 'चर, भक्षणे च। (१) ष्ठिवु, निरसने। (२) जि, जये। जीव, प्राणधारणे। पीव, मीव, तीव, णीव, स्थौल्ये। क्षिवु, क्षेवु, निरसने। ऊर्वी, तुर्वी, थुर्वी, दुर्वी, धुर्वी, हिंसार्थाः। गुर्वी, उद्यमने। मुर्वी, बन्धने। पुर्व, पर्व, मर्व, पूरणे। चर्व, अदने। भर्व, हिंसायाम्। कर्व, खर्व, गर्व, दर्पे। अर्व, शर्व, षर्व, हिंसायाम्। इवि, व्याप्तौ। पिवि, मिवि, णिवि, सेचने। सेवने चेत्येके। हिवि, दिवि, (३) धिवि, जिवि, प्रीणनार्थाः। रिवि, रवि, धवि, गत्यर्थाः। (४) कृवि, हिंसाकरणयोश्च। मव, बन्धने। अव, रक्षणगति-

(१) आ० लिङि-हलि च। ८।२।७७। (२) संल्लिटोर्जेः।७।३।५७। (३) घिन्विकरव्योर च। ३।१।८०। लोपश्चास्यान्यतरस्याम्वोः।६।४।१०७। उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात्।६।४।१०६। (४) वा०-ऋवर्णाच्चेति वक्तव्यम्। ८।४।१।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचनक्रियेच्छा-दीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु । इति जयतिव-र्जमुदात्ता उदात्तेतः ॥

धावु, गतिशुद्ध्योः । उदात्तः स्वरितेदुभयतोभाषः ॥

[अथोष्मान्ताः] तत्र धुक्षादयो घुष्यन्ता द्विपञ्चाशदात्मनेभाषाः ।

धुक्ष, धिक्ष, सन्दीपनक्लेशनजीवनेषु । वृक्ष, वरणे । शिक्ष'विद्योपादाने । भिक्ष, भिक्षायामलाभे लाभे च । क्लेश, अव्यक्तायां वाचि, बाधने च । दक्ष, वृद्धौ, शीघ्रार्थे च । दीक्ष, मौण्ड्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु । ईक्ष, दर्शने । ईष, गतिहिंसादर्शनेषु । भाष, व्यक्तायां वाचि । वर्ष, स्नेहने । गेषृ, अन्विच्छायाम् । ग्लेषृ, इत्यन्ये । पेषृ, प्रयत्ने । जेषृ, णेषृ, एषृ, प्रेषृ, गतौ । रेषृ, हेषृ, ह्रेषृ, अव्यक्ते शब्दे । कासृ, शब्दकुत्सायाम् । भासृ, दीप्तौ । णासृ, रासृ, शब्दे । णस, कौ-टिल्ये । भ्यस, भये । आङः शसि, इच्छायाम् । ग्रसु, ग्लसु, अदने । ईह, चेष्टायाम् । बहि, महि, वृद्धौ । अहि, गतौ । गर्ह, गल्ह, कुत्सायाम् । बर्ह, बल्ह, प्राधान्ये । वर्ह, वल्ह, परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । प्लिह, गतौ । वेह, जेह, बाह, प्रयत्ने । द्राह, निद्राक्षये । निक्षेप इत्येके । काशृ, दीप्तौ । ऊह, वितर्के । (१) गाहू, विलोडने । (२) गृहू, ग्रहणे ग्लह च । घुषि, कान्तिकरणे ॥ इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ॥

(१) होढः । ८ । २ । ३१ । एकाचो बशो भष् झषन्तस्य स्ध्वोः । ८ । २ । ३७ । पढोः कः सि । ८ । २ । ४१ । ढो ढे लोपः । ८ । ३ । १३ । (२) शलङ्गुपधादनिटः क्सः । ३ । १ । ४५ । क्सस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ घुषिरादयोऽर्हत्यन्ता एकनवतिः परस्मैभाषाः ॥

घुषिर्, अविशब्दने । शब्दइत्यन्ये । (१) अक्षू, व्याप्तौ । (२) तक्षू, त्वक्षू, तनूकरणे । उक्ष, सेचने । रक्ष, पालने । णिक्ष, चुम्बने । तृक्ष, स्तृक्ष, णक्ष, गतौ । वक्ष, रोषे । संघात इत्येके । मृक्ष, संघाते । म्रक्ष, इत्येके । तक्ष, त्वचने, । पक्ष, परिग्रह इत्येके । सूर्क्ष, आदरे । काक्षि, वाक्षि, माक्षि, काङ्क्षायाम् । द्राक्षि, ध्राक्षि, ध्वाक्षि, घोरवासिते च । चूष, पाने । तूष, तुष्टौ । पूष, वृद्धौ । मूष, स्तेये । लूष, रूष, भूषायाम् । शूष, प्रसवे । यूष, हिंसायाम् । जूष, च । भूष, अलङ्कारे । ऊष, रुजायाम् । ईष, उञ्छे । कष, खष, शिष, जष, झष, शष, वष, मष, रुष, (३) रिष, हिंसार्थाः । भष, भर्त्सने । (४) उष, दाहे । जिषु, विषु, मिषु, सेचने । पुष, पुष्टौ । श्रिषु, श्लिषु, प्रुषु, प्लुषु, दाहे । पृषु, वृषु, मृषु, सेचने । मृषु, सहने च । इतरौ हिंसासंक्लेशनयोश्च । घृषु, संघर्षे । हृषु, अलीके । तुस, हृस, हृस, रस, शब्दे । लष, श्लेषणक्रीडनयोः । (५) घस्लृ, अदने । जर्ज, चर्च, झर्झ, परिभाषणहिंसातर्जनेषु । पिसृ, पेसृ, गतौ । हसे, हसने । णिश, समाधौ । मिश, मश, शब्दे, रोषकृते च । शव, गतौ । शश, प्लुतगतौ । शसु, हिंसायाम् । शंसु, स्तुतौ । चह, परि-

(१) अक्षोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ । स्कोःसंयोगाद्योरन्तेच । ८ । २ । २९ । (२) तनूकरणे तक्षः । ३ । १ । ७६ । (३) तीषसहलुभरुषरिषः । ७ । २ । ४८ । (४) उषविदजागृभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३७ । (५) सःस्यार्द्धधातुके । ७ । ४ । । ९४पुषादिद्युताद्यूलृदितःपरस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कल्कने । मह, पूजायाम् । रह, त्यागे । रहि गतौ । हृह, हृहि, बृह, बृहि, बृद्धौ । बृहि, शब्दे च । बृहिर् इत्येके । तुहिर्, दुहिर्, उहिर्, अर्द्दने, अर्ह, पूजायाम् ॥ इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

अथ द्युतादयः कृपूपर्यन्ताः त्रयोविंशतिरात्मनेभाषाः ॥

(१) द्युत, दीप्तौ । श्विता, वर्णे । जिमिदा, स्नेहने । जिष्विदा, स्नेहनमोचनयोः । जिक्ष्विदा, चेत्येके । रुच, दीप्तावभिप्रीतौ च । घुट, परिवर्तने । रुट, लुट, लुठ, प्रतिघाते । शुभ, दीप्तौ । क्षुभ, संचलने । णभ, तुभ, हिंसायाम् 'णभ, अभावइत्येके । स्रंसु, ध्वंसु, भ्रंसु, अवस्रंसने । ध्वंसु, गतौ च । भ्रंशु, इत्यपि केचित् । स्रम्भु, विश्वासे । (२) वृतु, वर्तने । वृधु, वृद्धौ । शृधु, शब्दकुत्सायाम् । (३) स्यन्दू, प्रस्रवणे । (४) कृपू, सामर्थ्ये । (वृत्) * इति द्युतादय उदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ घटादयस्त्वरत्यन्तास्त्रयोदशात्मनेभाषाः ॥

घट, चेष्टायाम् । (५) व्यथ, भयसंचलनयोः । प्रथ, प्रख्याने । प्रस, विस्तारे । म्रद, मर्दने । स्खद, स्खदने । क्षजि, गतिदानयोः । दक्ष, गतिहिंसनयोः । क्रप, कृपायां गतौ च । कदि, क्रदि, क्लदि, वैक्लव्ये । वैकल्य इत्येके ।

(१) द्युतिस्वाप्योःसम्प्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ । संप्रसारणाच्च । ६ । १ । १०८ । द्युद्भ्यो लुङि । १ । ३ । ९१ । (२) वृद्भ्यःस्यसनोः । १ । ३ । ९२ । न वृद्भ्यश्चतुर्भ्यः । ७ । २ । ५९ (३) अनुविपर्यभिनिभ्यःस्यन्दतेरप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ । (४) कृपोरोलः । ८ । २ । १८ । लुटिचक्लृपः । १ । ३ । ९३ । तासि च क्लृपः । ७ । २ । ६० । * संपूर्णो द्युतादिर्वृतादिश्चेत्यर्थः ॥ (५) व्यथो लिटि ।७। ४ । ६८ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कद, क्रद, क्लद, इत्यन्ये। जित्वरा, संभ्रमे ॥ इति घटादय उदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ ज्वरादयः फणाऽन्ताः सप्तपंचाशत् परस्मैभाषाः ॥

ज्वर, रोगे। गड, सेचने। हेड, वेष्टने,। वट, भट, परिभाषणे। नट, नृतौ। ष्टक, प्रतीघाते। चक, तृप्तौ। कखे, हसने। रगे, शङ्कायाम्। लगे, संगे। ह्रगे, ह्लगे, षगे, ष्टगे, संवरणे। कगे, नोच्यते क्रियासामान्यार्थत्वात्। अनेकार्थत्वादित्यन्ये। अक, अग, कुटिलायां गतौ। कण, रण, गतौ। चण, शण, श्रण, दाने च। 'शण, गतावित्यन्ये। अथ, श्लथ, क्रथ, क्लथ, हिंसार्थाः। चन, च। वनु, च नोच्यते। ज्वल, दीप्तौ। ह्वल, ह्मल, चलने। स्मृ, आध्याने। दृ, भये। नृ, नये। श्रा, पाके। मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा। कम्पने, चलिः। छदिर्, ऊर्जने। जिह्वोन्मथने, लडिः। मदी, हर्षग्लेपनयोः। ध्वन, शब्दे। दलि, वलि, स्खलि, रणि, ध्वनि, त्रपि, क्षपयश्च, इतिकेचित्। स्वन, अवतंसने। घटादयो मितः। जनीजृष्क्नसुरञ्जोऽमन्ताश्च। ज्वलह्वलह्मल नमामनुपसर्गाद्वा। ग्लास्नावनुवमां च। न कम्यमिचमाम्। शमो दर्शने। यमो, परिवेषणे। स्खदिर्-अवपरिभ्यां च। (१) फण, गतौ। वृत् *। इति ज्वरादय उदात्ता उदात्तेतः

राजृ, दीप्तौ। उदात्तः स्वरितेदुभयतोभाषः ॥

टुभ्राजृ, टुभ्राशृ, टुभ्लाशृ दीप्तौ। उदात्ता अनुदात्तेत आत्मनेभाषाः ॥

(१) फणां च सप्तानाम्। ६। ४। १२५। * घटादिर्गणः समाप्तः।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ स्यमादयः क्षुरत्यन्ताः षड्विंशतिः परस्मैभाषाः ॥

स्यमु, स्वन, ध्वन, शब्दे । षम, ष्टम, अवैकल्ये । ज्वल, दीप्तौ । चल, कम्पने । जल, घातने । टल, टुल, वैक्लव्ये । स्थल, स्थाने । हल, विलेखने । गल, गन्धे । बन्धन इत्येके । पल, गतौ । बल, प्राणने, धान्यावरोधे च । पुल, महत्त्वे । कुल, संस्त्याने, बन्धुषु च । शल, हुल, (१) पत्लृ, गतौ । क्वथे, निष्पाके । पथे, गतौ । मथे, विलोडने । टुवम, उद्गिरणे । (२) भ्रमु, चलने । क्षर, संचलने । इति स्यमादय उदात्ता उदात्तेतः ।

अथ द्वावनुदात्तेतौ ॥

(३) षह, मर्षणे । उदात्तोऽनुदात्तेत् ॥

रमु, क्रीडायाम् । अनुदात्तोऽनुदात्तेत् ॥

अथ वदादयः कसन्ताः सप्त परस्मैभाषाः ॥

(४) षद्लृ, विशरणगत्यवसादनेषु । (५) शद्लृ, शातने । (६) क्रुश, आह्वाने, रोदने च । कुच, संपर्चनकौटिल्य प्रतिष्टम्भविलेखनेषु । बुध, अवगमने । रुह, बीजजन्मनिप्रादुर्भावे च । कस, गतौ । कुचादय उदात्ता उदात्तेतो रुहिस्त्वनुदात्तः ॥ वृत् ॥ इति ज्वलादिर्गणः ॥

(१) लुङि–पतःपुम् ।७। ४ ।९। (२) वा जॄभ्रमुत्रसाम् । ६ ।४। १२४। (३) सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२ । सिवादीनां वाड्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ७१। (४) पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्त्तिसर्त्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः । ७ ।३।७८। लिटि–सदेः परस्य लिटि । ८ । ३ । ११८। (५) शदेःशितः । १ । ३ । ६०। (६) व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः । ८ । २ । ३६ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ हिक्कादयो गूहत्यन्ताः पञ्चचत्वारिंशदुभयतोभाषाः ॥

हिक्क, अव्यक्ते शब्दे । अञ्चु, गतौ याचने च । अचु, इत्येके, अचि, इत्यपरे । टुयाचृ, याचूञायाम् । रेटृ, परिभाषणे । चते, चदे, याचने । प्रोथृ, पर्याप्तौ । मिदृ, मेदृ, मेधाहिंसनयोः । मिथृ, मेथृ, इत्येके । मिथृ,मेथृ, इत्यन्ये । मेधृ, संगमे च । णिदृ, णेदृ, कुत्सासन्निकर्षयोः । शृधु, मृधु, उन्दने । बुधिर्, बोधने । उबुन्दिर्, निशामने । वेणृ, गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु । वेन्, इत्येके । (१) खनु, अवदारणे । चीवृ, आदानसंवरणयोः । (२) चायृ, पूजानिशामनयोः । व्यय, गतौ । दाशृ, दाने । भेषृ, भये । गतावित्येके । भ्रेषृ, भ्लेषृ गतौ । अस, गतिदीप्त्यादानेषु । अष, इत्येके । स्पश, बाधनस्पर्शनयोः । लष, कान्तौ । चष, भक्षणे । छष, हिंसायाम् । झष, आदानसंवरणयोः । भ्रक्ष, भ्लक्ष, अदने । भक्ष, च । दासृ, दाने । माहृ, माने । (३) गुहू, संवरणे । इति हिक्कादय उदात्ताः स्वरितेतः ॥

अथाऽजन्ताः श्रिञादयो नयत्यन्ताः पञ्चोभयतोभाषाः ॥

श्रिञ्, सेवायाम् । उदात्तः स्वरितेत् । (४) भृञ्, भरणे । हृञ्, हरणे । धृञ्, धारणे । णीञ्, प्रापणे । इति भरत्यादयोऽनुदात्ताः स्वरितेतः ॥

(१) लिटि-गमहनजनखनघसां लोपः क्ङित्यनङि । ६ । ४ । ९८ । (२) चायः की । ६ । १ । ३५ । (३) ऊदुपधाया गोहः । ६ । ४ । ८९ । ढ्रलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः । ६ । ३ । १११ । लुङि-लुग्वादुहदिहलिहगुहामात्मनेपदे दन्त्ये । ७ । ३ । ७३ । (४) ऋदृनोः स्ये । ७ । २ । ७० । लिङि-रिङ्शयग्लिङ्क्षु । ७ । ४ । २८ । लुङि-ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ धेटादयो जयत्यन्ताः षट्चत्वारिंशत्परस्मैभाषाः ॥

(१) धेट्, पाने। (२) ग्लै, म्लै, हर्षक्षये। द्यै, न्यक्करणे। द्रै, स्वप्ने। भ्रै, तृप्तौ। ध्यै, चिन्तायाम्। रै, शब्दे। स्त्यै, ष्ट्यै, शब्दसंघातयोः। खै, खदने। क्षै, जै, षै, क्षये। कै, गै, शब्दे। शै, श्रै, पाके। पै, श्रोवै, शोषणे। ष्टै, वेष्टने। ष्णै, वेष्टने। शोभायां चेत्येके। दैप्, शोधने। पा, पाने। घ्रा, गन्धोपादाने। ध्मा, शब्दाग्निसंयोगयोः। ष्ठा, गतिनिवृत्तौ। म्ना, अभ्यासे। दाण्, दाने। (३) हृ, कौटिल्ये। स्वृ, शब्दोपतापयोः। स्मृ, चिन्तायाम्। हृ, संवरणे। (४) सृ, गतौ। (५) ऋ, गतिप्रापणयोः। गृ, घृ, सेचने। धृ, हूर्छने। स्रु, गतौ। (६) षु, प्रसवैश्वर्य्ययोः। (७) श्रु, श्रवणे। ध्रु, स्थैर्ये। द्रु, द्रु, गतौ। जि, जि, अभिभवे। इति धेटादयोऽनुदात्ताः ॥

अथ ष्मिङ्ङादयो ङीङन्ता ङितः द्वाविंशतिरात्मनेभाषाः ॥

ष्मिङ्, ईषद्धसने। गुङ्, अव्यक्ते शब्दे। गाङ्, गतौ। कुङ्, घुङ्, उङ्, ङुङ्, शब्दे। उङ्, कुङ्, खुङ्, गुङ्, घुङ्, ङुङ्,

(१) आदेच उपदेशेऽशिति। ६। १। ४५। लिटि—आत औ णलः। ७। १। ३४। आतोलोप इटि च। ६। ४। ६४। लिङि—दाधाघ्वदाप्। १। १। २०। एर्लिङि। ६। ४। ६७। लुङि—विभाषा घेट्ख्योः। ३। १। ४९। विभाषा घ्राधेट्शाच्छासः। २। ४। ७८। आतः। ३। ४। ११०।—यमरमनमातां सक्च। ७। २। ७३। (२) वान्यस्य संयोगादेः। ६। ४। ६८। (३) ऋतश्च संयोगादेर्गुणः। ७। ४। १०। लिङि—गुणोऽर्त्तिसंयोगाद्योः ७। ४। २९। (४) लुङि—सर्त्तिशास्त्यर्त्तिभ्यश्च। ३। १। ५६। ऋदृशोऽङि गुणः। ७। ४। १६। (५) ऋच्छत्यृताम्। ७। ४। ११। इङश्चयर्त्तिव्ययतीनाम्। ७। २। ६६। (६) स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु। ७। २। ७२। (७) श्रुवः शृ च। ३। १। ७४। हुश्नुवोः सार्वधातुके। ६। ४। ८७।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

चेत्याहुरन्ये । च्युङ्, ज्युङ्, प्रुङ्, प्लुङ्, गतौ । क्लुङ्, इत्येके । रुङ्, गतिरेषणयोः । धृङ्, अवध्वंसने । मेङ्, प्रणिदाने । (१) देङ्, रक्षणे । श्यैङ्, गतौ । प्यैङ्, वृद्धौ । त्रैङ्, पालने ॥

इति ष्मिङ्प्रभृतयोऽनुदात्ताः ॥

पूङ्, पवने । मूङ्, बन्धने । डीङ्, विहायसागतौ । इति पूङादय उदात्ताः ॥

(२) तॄ, प्लवनसंतरणयोः । उदात्तः परस्मैभाषः ॥

अथ गुपादयो दहत्यन्ताः अष्टावात्मनेभाषाः ॥

(३) गुप, गोपने । तिज, निशाने । (३) मान, पूजायाम् । बध, बन्धने । गुपादयश्चत्वार उदात्ता अनुदात्तेतः ॥

रभ, राभस्ये । डुलभष्, प्राप्तौ । ष्वञ्ज, परिष्वङ्गे । हद, पुरीषोत्सर्गे । रभादयश्चत्वारोऽनुदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ ज्विदादयो मेहत्यन्ताः पञ्चदश परस्मैभाषाः ॥

जिष्विदा, अव्यक्ते शब्दे । उदात्तः । स्कन्दिर्, गतिशोषणयोः । यभ, मैथुने । रामृ, प्रह्वत्वे शब्दे च । गम्लृ, सृप्लृ, गतौ । यम, उपरमे । तप, सन्तापे । त्यज, हानौ । षंज, संगे । दृशिर्, प्रेक्षणे । दंश, दशने । कृष, विलेखने । दह,

(१) दयतेर्दिगि लिटि । ७ । ४ । ९ । स्थाघ्वोरिच्च । १ । २ । १७ । ( ) वृतो वा । ७ । २ । ३८ । लिङि-ऋत इद्धातोः । ७ । १ । १०० । लुङि-सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० (३) गुप्तिज्किद्भ्यः सन् । ३ । १ । ५ । सन्यङोः । ६ । १ । ९ । (४) मानबधदानशानृभ्योर्दीर्घश्चाभ्यासस्य । ३ । १ । । ६ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

भस्मीकरणे । मिह, सेचने । स्कन्दादयोऽनुदात्ताः । इति स्विदादय उदात्तेतः ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

(१) कित, निवासे रोगापनयने च । उदात्तेत ॥

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

(२) दान, खंडने । (३) शान, तेजने । स्वरितेतौ ॥

अथ पचादयो वहत्यन्ता नवोभयतोभाषाः ॥

डुपचष्, पाके । षच, समवाये । भज, सेवायाम् । (४) रंज, रागे । शप, आक्रोशे । त्विष, दीप्तौ । (५) यज, देव पूजासंगतिकरणदानेषु । डुवप, बीजसन्ताने छेदने च । वह, प्रापणे ॥ इति पचादयोऽनुदात्ताः स्वरितेतः सचतिस्तूदात्तः ।

अथैकः परस्मैभाषः ।

(६) वस, निवासे । उदात्तेदनुदात्तः ।

अथ व्येञादयस्त्रय उभयतोभाषाः ।

(७) वेञ्, तन्तुसन्ताने । (८) व्येञ्, संवरणे । (९) ह्वेञ्, स्पर्द्धायां शब्दे च । व्येञादयोऽनुदात्ताः ।

---

(१) संशये प्रायेणायं विपूर्वः । अस्यानुदात्तेत्वमाश्रित्यकेचित् " चिकित्सते " इत्युदाहरन्ति । (२) अर्थविशेषे सन्निष्यते । ३ । १ । ६ । (३) अर्थविशेषे सन्निष्यते । (४) रञ्जेश्च । ६ । ४ । २६ । (५) लिटि-लित्यभ्यासस्योभयेषाम् । ६ । १ । १७ । वचिस्वपियजादीनां किति । ६ ।१। १५ । (६) शासिवसिघसीनां च । ८ । ३ । ६० । (७) लिटि-वेञो वयिः । २ । ४ । ४१ । ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां ङिति च । ६ । १ । १६ । लिटि वयो यः । ६ । १ । ३८ । वश्चास्यान्यतरस्यां किति । ६ ।१। ३९ । वेञः । ६ । १ । ४० । (८) न व्योलिटि । ६ । १ । ६४ । (९) लिटि-अभ्यस्तस्य च ।६। १। ३३ । लुङि-लिपिसिचिह्वश्च ।३ । १। ५३ । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ।

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ द्वौ परस्मैभाषौ ।

वद, व्यक्तायां वाचि । (१) टुओश्वि, गतिवृद्ध्योः । इत्युदात्तौ । वृत् । इति यजादिर्गणः समाप्तः । भ्वादिस्त्वाकृतिगणः । तेन चुलुम्पतीत्यादि संग्रहः । (२) ऋति, सौत्रो धातुः ।

इति शब्विकरणा भ्वादयः ॥

अथाऽदादिर्गणः ॥

अथ द्वौ परस्मैभाषौ ।

(३) अद, भक्षणे । (४) हन, हिंसागत्योः । अनुदात्तावुदात्तेतौ ॥

अथ चत्वार उभयतोभाषाः ।

(५) द्विष, अप्रीतौ । (६) दुह, प्रपूरणे । दिह, उपचये । लिह, आस्वादने । द्विषादयोऽनुदात्ताः स्वरितेतः ।

---

(१) लिटि-विभाषा श्वेः । ६ । १ । ६० । लुङि-श्वयतेरः ।७। ४ । १८ । (२) ऋतेरीयङ् । ३ । १ । २९ । (३) अदिप्रभृतिभ्यः शपः । २ ।४। ७२ । बहुलं छन्दसि । २।४। ७३ । लिटि-लित्यन्यतरस्याम् । २ । ४। ४०। लोटि-हुझल्भ्योर्हेर्धिः- । ६ ।४। १०१ । लङि-अदः सर्वेषाम् ।७। ३ । १०० । लुङ्सनोर्घस्लृ । २।४। ३७ । (४) अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो झलि क्ङिति । ६ । ४ । ३७ । वमोर्वा ।८। ४ ।२३। हो हन्तेर्ञ्णिन्नेषु ।७।३।५४ । अभ्यासाच्च ।७।३ । ५५ । लोटि-हन्तेर्जः । ६ । ४ । ३६ । आ० लिङि-हनो वध लिङि ।२। ४ ।४२। लुङि च ।२। ४ । ४३ । (५) लङि-द्विषश्च ।३ ।४। ११२ । (६) दादेर्धातोर्घः ।८। २। ३२ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथैक आत्मनेभाषः ॥

(१) चक्षिङ्, व्यक्तायां वाचि । अयं दर्शनेऽपि ।

अथ पृच्यन्ताः षोडशात्मनेभाषाः ।

ईर, गतौ कम्पने च । ईड, स्तुतौ (२) ईश, ऐश्वर्ये । आस, उपवेशने । आङः शासु, इच्छायाम् । वस, आच्छादने । कसि, गति, शासनयोः । कस इत्येके । कश, इत्यन्ये । णिसि, चुम्बने । णिजि, शुद्धौ । सिजि, अव्यक्ते शब्दे । षिजि, वर्णे । पृजीत्येके । वृजी, वर्जने । पृची, संपर्चने । इतीरादय उदात्ता अनुदात्तेतः ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

षूङ्, प्राणिगर्भविमोचने । (३) शीङ्, स्वप्ने । उदात्तौ ।

अथ पञ्च परस्मैभाषाः ॥

(४) यु, मिश्रणेऽमिश्रणे च । (५) रु, शब्दे । णु, स्तुतौ टुक्षु, शब्दे । क्षणु, तेजने । इत्युदात्ताः ॥

अथैक उभयतोभाषः ॥

(६) ऊर्णुञ्, आच्छादने । उदात्तः ॥

(१) चक्षिङः ख्याञ् । २ । ४ । ५४ । लिटि—वा लिटि । २ । ४ । ५५ । वा०—ख्शादिर्वा । २ । ४ । ५४ । वा०—असिद्धे शस्य यवचनं विभाषा । लुङि—अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् । ३ । १ ५२ । वा०—वर्ज्जने प्रतिषेधः । २ । ४ । ५४ । (२) ईशः से । ७ । २ । ७८ । ईड्जनोर्ध्वे च । ७ । २ । ७८ । (३) शीङः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ । शीङो रुट् । ७ । १ । ६ । (४) उतोवृद्धिर्लुकि हलि । ७ । ३ । ८९ । (५) तुरुस्तुशम्यमः सार्वधातुके । ७ । ३ । ९५ । (६) ऊर्णोतेर्विभाषा । ७ । ३ । ९० । वा०—ऊर्णोतेराम्नेतिवाच्यम् । नन्द्राः संयोगादयः । ६ । १ । ३ । विभाषोर्णोः । १ । २ । ३ । गुणोऽपृक्ते । ७ । ३ । १९ । ऊर्णोतेर्विभाषा । ७ । २ । ६ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ पञ्च परस्मैभाषाः ॥

ष्णु, प्रस्रवणे । द्यु, अभिगमने । (१) षु, प्रसवैश्वर्ययोः । कु, शब्दे । इत्यनुदात्ता उदात्तेतः ॥

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

ष्टुञ्, स्तुतौ ॥ (२) ब्रूञ्, व्यक्तायां वाचि । इत्यनुदात्तौ ॥

अथैकोनविंशतिः परस्मैभाषा इङ्त्वात्मनेभाषः ॥

(३) इण्, गतौ । (४) इङ्, अध्ययने । (५) इक्, स्मरणे । वी, गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु । (६) या, प्रापणे । वा, गतिगन्धनयोः । भा, दीप्तौ । ष्णा, शौचे । श्रा, पाके । द्रा, कुत्सायां गतौ । प्सा, भक्षणे । पा, रक्षणे । रा, दाने । ला, आदाने । दापृ, लवने । (७) ख्या, प्रकथने । प्रा, पूरणे । मा, माने । (८) वच, परिभाषणे । इत्यनुदात्ता उदात्तेतः ॥

(१) लुङि-स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु । ७ । २ । ७२ । (२) लटि-ब्रुवः पञ्चानामादित आहो ब्रुवः । ३ ।४ । ८४ । आहस्थः । ८ । २ । ३५ । ब्रुव ईट् ।७ । ३ । ९३ । ब्रुवो वचिः । २ ४ । ५३ । लुङि-वचउम् ।७ ।४। २० । छान्दसलिङि-लिङ्याशिष्यङ् । ३ । १ । ८६ । छन्दस्युभयथा । ३ । १। ११७ । इष्टिः-स्यागागमित्रचिवदिशकिरुहयः प्रयोजनम् । (३)-इणो यण् ।६।४ । ८१ । दीर्घ इणःकिति ।७। ४। ६९ । लिङि-एतेर्लिङि । ७ ।४। २४ । लुङि-इणो गा लुङि । २।४। ४५ । (४) नित्यमधिपूर्वः । लिटि-गाङ्लिटि । २ । ४ । ४९। लुङ्लृङोः-विभाषालुङ्लृङोः । २ । ४ । ५० । गाङ् कुटादिभ्योऽञ्णिन्ङित् । १ । २ । १। घुमास्थागापाजहातिसां हलि ।६ । ४ । ६६। (५) अयमप्यधिपूर्वः । वा०-इण्वदिक इति वक्तव्यम् । (६) लङि-लङः शाकटायनस्यैव ।३ । ४। १११। (७) इष्टिः-अयं सार्वधातुकमात्रविषयः । (८) अयमन्तिपरो न प्रयुज्यते । बहुवचनपर इत्यन्ये । झिपर इत्येके ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ चत्वारः परस्मैभाषाः ॥

(१) विद, ज्ञाने । (२) अस, भुवि । (३) मृजू, शुद्धौ । (४) रुदिर्, अश्रुविमोचने । इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

अथैकः परस्मैभाषः ॥

(५) जिष्वप्, शये । अनुदात्तः ॥

अथ सप्त परस्मैभाषाः ॥

श्वस, प्राणने । (६) अन, च । (७) जक्ष, भक्षहसनयोः । (८) जागृ, निद्राक्षये । (९) दरिद्रा, दुर्गतौ । (१०) चकासृ, दीप्तौ । (११) शासु, अनुशिष्टौ । इत्युदात्ताः ।

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

(१२) दीधीङ्, दीप्तिदेवनयोः । वेवीङ्, वेतिना तुल्ये । इत्युदात्तौ ॥

(१) लटि–विदोलटो वा । ३ । ४ । ८३ । लोटि–विदांकुर्वन्त्वित्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ । तनादिकृञ्भ्य उः । ३ । १ । ७९ । अत उत्सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० । लङि–दश्च । ८ । २ । ७५ । (२) असोरल्लोपः । ६ । ४ । १११ । आर्द्धधातुके–अस्तेर्भूः । २ । ४ । ५२ । लोटि–ध्वसोरेद्धावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११९ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यच्परः । ८ । ३ । ८७ । (३) मृजेर्वृद्धिः । ७ । २ । ११४ । इष्टिः–इहान्ये वैयाकरणा मृजेरजादौ संक्रमे विभाषा वृद्धिमारभन्ते । १ । १ । ३ । (४) रुदादिभ्यः सार्वधातुके । ७ । २ । ७६ । लङि–रुदश्च पञ्चभ्यः । ७ । ३ । ९८ । अड्गार्ग्यगालवयोः । ७ । ३ । ९९ । (५) सुविनिर्दुर्भ्यः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ । वा०–पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने । (६) अनितेः । ८ । ४ । १९ । (७) जक्षित्यादयःषट् । ६ । १ । ६ । अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ । (८) जाग्रोऽविचिण्णल्ङित्सु । ७ । ३ । ८५ । लङि–जुसि च । ७ । ३ । ८३ । (९) इद्दरिद्रस्य । ६ । ४ । ११४ । आभ्यस्तयोरातः । ६ । ४ । ११२ । वा०–दरिद्रातेरार्द्धधातुके लोपो वक्तव्यः । वा०–अद्यतन्यां वेति वक्तव्यम् । (१०) लङि–तिप्यनस्तेः । ८ । २ । ७३ । सिपि धातोरुर्वा । । ८ । २ । ७४ । (११) शास इदङ्हलोः । ६ । ४ । ३४ । लोटि–शा हौ । ६ । ४ । ३५ । (१२) यीवर्णयोर्दीधीवेव्योः । ७ । ४ । ९३ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ त्रयः परस्मैभाषाः ॥

षस, सस्ति, स्वप्ने । वश, कान्तौ । इत्युदात्ताः । चर्करीतं च ॥

अथैक आत्मनेभाषः ॥

हुङ्, अपनयने । इत्यनुदात्तः ।

इति लुग्विकरणा अदादयः ॥

अथ जुहोत्यादिर्गणः

अथ त्रयः परस्मैभाषाः ॥

(१) हु, दानादनयोः । आदाने चेत्येके । प्रीणनेऽपीतिमहाभाष्यसम्मतम् । (२) ञिभी, भये । ह्री, लज्जायाम् । जुहोत्यादयोऽनुदात्ताः ।

अथैकः परस्मैभाषः ।

(३) पॄ, पालनपूर्णयोः उदात्तः । ह्रस्वान्तोऽयमित्येके ।

अथैक उभयतोभाषः ।

(४) डुभृञ्, धारणपोषणयोः । अनुदात्तः ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ।

(५) माङ् माने शब्दे च । ओहाङ्, गतौ ।

अथैकः परस्मैभाषः ।

(६) ओहाक्, त्यागे । अनुदात्तः ॥

(१) जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ । श्लौ । ६ । १ । १० । बहुलं छन्दसि । २ । ४ । ७६ । भीह्रीभृहुवां श्लुवच्च । ३ । १ । ३९ । (२) भियोऽन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ११५ । (३) अर्त्तिपिपर्त्योश्च । ७ । ४ । ७७ । उदोष्ठ्यपूर्वस्य । ७ । १ । १०२ । लिटि—शृदृप्रां ह्रस्वो वा । ७ । ४ । १२ । (४) भृञामित् । ७ । ४ । ७६ । (५) ईहल्यघोः । ६ । ४ । ११३ । (६) जहातेश्च । ६ । ४ । ११६ । लोटि—आचहौ । ६ । ४ । ११७ । विधिलिङि—लोपोयि । ६ । ४ । ११८ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ द्वावुभयतोभाषौ ॥

(१) डुदाञ्, दाने । (२) डुधाञ्' धारणपोषणयोः । दानेऽपीत्येके । अनुदात्तौ ।

अथ त्रय उभयतोभाषाः ॥

(३) णिजिर्, शौचपोषणयोः । विजिर्, पृथग्भावे । विष्लृ, व्याप्तौ । इति णिजादयोऽनुदात्ताः ॥

अथ गणान्ताः परस्मैभाषाश्छान्दसाश्चैकादश ॥

(४) घृ, क्षरणदीप्त्योः । (५) हृ, प्रसह्यकरणे । ऋ,सृ, गतौ । इति घ्रादयश्चत्वारोऽनुदात्ताः ॥

(६) भस, भर्त्सनदीप्त्योः । उदात्त उदात्तेत् । कि, ज्ञाने । अनुदात्तः । तुर, त्वरणे । धिष, शब्दे । धन, धान्ये । (७) जन, जनने । तुरादय उदात्ता उदात्तेतः । गा, स्तुतौ अनुदात्तः । छन्दसि वृत् ।

इति श्लुविकरणा जुहोत्यादयः ॥

अथ दिवादिर्गणः ॥

अथ दिवादयः षड्विंशतिः परस्मैभाषाः ॥

(८) दिवु, क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु । षिवु, तन्तुसन्ताने । स्रिवु, गतिशोष-

(१) घोर्लोपो लेटि वा ।७ ।३। ७०। (२) दधस्तथोश्च ।८। २ । ३८ । वा०–पूर्वत्रासिद्धे नस्थानिवत् ।(३) निजां त्रयाणां गुणःश्लौ।७।४।७५। नाभ्यस्तस्याचिपितिसार्वधातुके ।७ ।३।८७। (४) बहुलं छन्दसि । ७ । ४। ७८ । (५) वा०–हृग्रहोर्भश्छन्दसि हस्य भत्वम् । (६) घसिभसोर्हलि च । ६ । ४ । १००। (७) जनसनखनांसञ्झलोः ।६ ।४। ४२ । लेटि–वाच्छन्दसि । ३।४। ८८ । (८) दिवादिभ्यः श्यन् । ३ । १ । ६९ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

णयोः । ष्ठिवु, निरसने । स्नुसु, अदने । आदान इत्येके । अदर्शन इत्यपरे । स्नसु, निरसने । क्नसु, ह्वरणदीप्त्योः । व्युष, दाहे । प्लुष, च (१)। नृती, गात्रविक्षेपे। त्रसी, उद्वेगे। कुथ, पूतीभावे । पुथ, हिंसायाम् । गुध, परिवेष्टने । क्षिप, प्रेरणे। अनुदात्तः । पुष्प, विकसने । तिम, ष्टिम, ष्टीम, आर्द्रीभावे । व्रीड, चोदने लज्जायाञ्च । इष, गतौ । षह, षुह, चक्यर्थे । जृष्, झृष्, वयोहानौ । इति दिवादय उदात्ता उदात्तेतः ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

षूङ्, प्राणिप्रसवे । ढूङ्, परितापे । इत्युदात्तौ ॥

अथ दीङादय एकादश आत्मनेभाषाः ॥

(२) दीङ्, क्षये । डीङ् विहायसा गतौ । धीङ्, आधारे । मीङ्, हिंसायाम् । रीङ्, श्रवणे। (३) लीङ्, श्लेषणे । व्रीङ्, वृणोत्यर्थे । (वृत्) स्वादय श्रोदितः । पीङ्, पाने । माङ्, माने । ईङ्, गतौ। प्रीङ्, प्रीणने। इति दीङादय अनुदात्ता डीङ् तूदात्तः ॥

अथ चत्वारः परस्मैभाषाः॥

(४) शो, तनूकरणे । छो, छेदने । षो, अन्तकर्मणि । दो, अवखण्डने । श्यतिप्रभृतयोऽनुदात्ताः ॥

अथ पञ्चदशात्मनेभाषाः ॥

(५) जनी, प्रादुर्भावे। दीपी, दीप्तौ। पूरी, आप्यायने।

(१) सेऽसिचिकृतचृतछृदतृदनृतः ।७।२।५७। (२) दीङो युडचि क्ङिति।६।४। ६३। मीनातिमिनोतिदीङां ल्यपि च।६।१।५०। (३) विभाषा लीयतेः ।६।१। ५१। (४) श्रोतः श्यनि ।७। ३।७१ । (५) ज्ञाजनोर्जा । ७ । ३ । ७९ । जनिवध्योश्च । ७ ।३। ३५ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तूरी, गतित्वरणहिंसनयोः। धूरी, गूरी, हिंसागत्योः। घूरी, जूरी, हिंसावयोहान्योः। शूरी, हिंसास्तम्भनयोः। चूरी, दाहे। तप, ऐश्वर्य्ये (१) वावृतु, वरणे। क्लिश, उपतापे। काशृ, दीप्तौ। वाशृ, शब्दे। इति तपिवर्जमुदात्ता अनुदात्तेतः।

मृष, तितिक्षायाम्। ईशुचिर्, पूतीभावे। उदात्तौ।

अथ पञ्चोभयतोभाषाः ॥

(२) णह, बन्धने। रञ्ज, रागे। शप, आक्रोशे। अनुदात्ताः।

अथैकादशात्मनेभाषाः ॥

(३) पद, गतौ। खिद, दैन्ये। विद, सत्तायाम्। बुध, अवगमने। युध, संप्रहारे। अनोरुध, कामे। अण, प्राणने। अनइत्यन्ये। उदात्तः। मन, ज्ञाने। युज, समाधौ। सृज, विसर्गे। लिश, अल्पीभावे। इत्यनुदात्ता अनुदात्तेतः॥

अथ गणान्ता एकसप्ततिः परस्मैभाषाः।

राधोऽकर्मकाद्वृद्धावेव। व्यध, ताडने। पुष, पुष्टौ। शुष, शोषणे। तुष, प्रीतौ। दुष, वैकृत्ये। (४) श्लिष, आलिङ्गने। शक विभाषितो मर्षणे। जिष्विदा, गात्रप्रक्षरणे। ष्विदा इतिकेचित्। क्रुध, क्रोधे। क्षुध, बुभुक्षायाम्। शुध, शौचे। षिधु, संराद्धौ। इत्यनुदात्ता उदात्तेतः। (५) रध, हिंसासंराध्योः। (६) णश, अदर्शने। तृप, प्रीणने। दृप, हर्षणमोहनयोः। अनुदात्तौ। (७) द्रुह, जिघांसायाम्। मुह, वैचित्ये। स्नुह,

(१) केचित्त्वैश्वर्येण सह वाशब्दं संबध्नन्ति तन्मते (वृतु, वरणे) इयानेव धातुः। (२) नहो धः ८२।। ३४। (३) चिण्ते पदः। ३। १। ६०। (४) श्लिषआलिङ्गने। ३। १। ४६। (५) रधादिभ्यश्च। ७। २। ४५। नेट्यलिटिरधेः। ७। २। ६२। (६) मस्जिनशोर्झलि। ७। १। ६०। नशेःषान्तस्य। ८। ४। ३६। (७) वा द्रुहमुहस्नुहस्निहाम्। ८। २। ३३।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

उद्गिरणे। ष्णिह, प्रीतौ। वृत् रधादयः। (१) शमु, उपशमे, तमु, काङ्क्षायाम्। दमु, उपशमे। श्रमु, तपसि खेदे च। भ्रमु, अनवस्थाने। क्षमू, सहने। क्लमु, ग्लानौ। मदी, हर्षे। इत्यष्टौ शमादयः। (२) असु, क्षेपणे। (३) यसु, प्रयत्ने। जसु, मोक्षणे। तसु उपक्षये। दसु च। वसु, स्तम्भे। वशादिरित्येके। ओष्ठ्यादिर्दन्त्यान्तो व्युसइत्यन्ये। अयकारं बुस इत्यपरे। व्युष, विभागे। प्लुष, दाहे। विस प्रेरणे। कुस, संश्लेषणे। वुस, उत्सर्गे। मुस, खण्डने। मसी, परिणामे। समी इत्येके। लुठ, विलोडने। उर्च, समवाये। भृशु, भ्रंशु, अधःपतने। वृश, वरणे। कृश, तनू करणे। जितृष, पिपासायाम्। हृष, तुष्टौ। रुष, रिष, हिंसायाम्। डिप, क्षेपे। कुप, क्रोधे। गुप, व्याकुलत्वे। युपु, रुपु, लुपु, विमोहने। लुभ, गार्ध्ये। क्षुभ, संचलने। णभ, तुभ, हिंसायाम्। क्लिदू, आर्द्रीभावे। (४) जिमिदा, स्नेहने। जिक्ष्विदा, स्नेहनमोचनयोः। ऋधु, वृद्धौ। गृधु, अभिकांक्षायाम्। वृत्। इत्युदात्ता उदात्तेतः। दिवादिराकृतिगणः।

इति श्यन्विकरणा दिवादयः॥

अथ स्वादिर्गणः॥

अथ स्वादयो दशोभयतोभाषाः॥

(५) षुञ्, अभिषवे। षिञ् बन्धने। शिञ् निशाने।

(१) शमामष्टानांदीर्घःश्यनि।७। ३। ७४। (२) लुङि-अस्यतेस्थुक्। ७। ४। १७। (३) यसोऽनुपसर्गात्। ३। १। ७१। संयसश्च। ३। १। ७२। (४) मिदेर्गुणः। ७। ३। ८२। (५) स्वादिभ्यः श्नुः। ३। १। ७३। सुनोतेःस्यसनोः। ८। ३। ११७।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

डुमिञ्, प्रक्षेपणे । (१) चिञ्, चयने । (२) स्तृञ्, आच्छादने । कृञ्, हिंसायाम् । (३) वृञ्, वरणे । धुञ्, कम्पने । दीर्घान्तोपीत्येके । इति वृञ् वर्जमनुदात्ताः ।

अथ नव परस्मैभाषः ।

टुदु, उपतापे । (४) हि, गतौ वृद्धौ च । पृ, प्रीतौ । स्पृ, प्रीतिपालनयोः । प्रीतिचलनयोरित्यन्ये । स्मृ, इत्येके । (५) आप्लृ, व्याप्तौ । शक्लृ, शक्तौ । (६) राध, साध, संसिद्धौ । इत्यनुदात्ताः ।

अथ द्वावात्मनेभाषौः ।

(७) अशू,व्याप्तौ संघाते च । ष्टिघ, आस्कन्दने । इत्युदात्तावनुदात्तेतौ ।

अथागणान्ताः षोडश परस्मैभाषाः ।

तिक तिग, गतौ च । षघ, हिंसायाम् । जिधृषा, प्रागल्भ्ये । (८) दम्भु, दम्भने । ऋधु, वृद्धौ । तृप, प्रीणन इत्येके । छन्दसि । अह, व्याप्तौ । दघ, घातने पालने च । चमु, भक्षणे । रि, क्षि, चिरि, जिरि, दाश, दृ, हिंसायाम् । क्षि,भाषायामपि । इत्युदात्ता उदात्तेतः ।

वृत् । इति श्नुविकरणाः स्वादयः ॥

(१) लिटि–विभाषा चेः । ७ ।३। ५८। (२) ऋतश्च संयोगादेः ।७ । २ । ४३ । (३) लिटि–बभूथाततन्थजगृभ्मववर्थेतिनिगमे । ७ । २ । ६४ । लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु । ७ । २ । ४२ । न लिङि । ७ । २ । ३९ । (४) पृणोत्यादयस्त्वयोऽपिछान्दसाः । (५) हिनुमीना । ८ ।४ । १५ । हेरचङि । ७ । ३ । ५६ । (६) राधोहिंसायाम् ।६। ४। १२३ । (७) अश्नोतेश्च । ७ ।४। ७२ । (८) वा० दम्भेश्च-एत्वाभ्यासलोपौवक्तव्यौ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथतुदादिर्गणः ॥

अथ षडुभयतोभाषाः ।

(१) तुद, व्यथने । णुद, प्रेरणे । दिश, अतिसर्जने । (२) भ्रस्ज, पाके । क्षिप, प्रेरणे । कृष, विलेखने । इत्यनुदात्ताः स्वरितेतः ।

अथैकः परस्मैभाषः ।

ऋषी, गतौ । उदात्त उदात्तेत् ।

अथ चत्वार आत्मनेभाषाः ।

जुषी, प्रीतिसेवनयोः । (३) ओविजी, भयचलनयोः । ओलजी, ओलसजी, व्रीडायाम् । इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ।

अथ व्रश्चादयश्चतुर्दशोत्तरशतं परस्मैभाषाः ।

ओव्रश्चू, छेदने । व्यच, व्याजीकरणे । उछि, उच्छे । उछी, विवासे । ऋछ, गतीन्द्रियप्रलयमूर्त्तिभावेषु । मिछ, उत्क्लेशे । जर्ज, चर्च, झर्झ, परिभाषणभर्त्सनयोः । त्वच, संवरणे । ऋच, स्तुतौ । उब्ज, आर्जवे । उज्झ, उत्सर्गे । लुभ, विमोहने । रिफ, कत्थनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु । रिह, इत्येके । तृप (४) तृम्प, तृप्तौ । तृफ, तृम्फ, इत्येके । तुप, तुम्प, तुफ, तुम्फ, हिंसायाम् । दृफ, दृम्फ, उत्क्लेशे । दृफ, इत्यन्ये । ऋफ, हिंसायाम् । गुफ, गुम्फ, ग्रन्थे । उभ, उम्भ, पूरणे । शुभ, शम्भ, शोभार्थे । दृभी, ग्रन्थे । चृती, हिंसाग्रन्थनयोः ।

(१) तुदादिभ्यःशः । ३ । १ । ७७ । (२) भ्रस्जोरोपधयोरमन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ४७ । (३) विज इट् । १ । २ । २ । (४) वा०-शे तृम्पादीनां नुम्वाच्यः ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

विध, विधाने । जुड, गतौ । जुन, इत्येके । मृड, सुखने । पृड, च । पृण, प्रीणने । वृण, च । मृड, हिंसायाम् । तुण, कौटिल्ये । पुण, कर्मणि शुभे । मुण, प्रतिज्ञाने । कुण, शब्दोपकरणयोः । शुन, गतौ । द्रुण, हिंसागतिकौटिल्येषु । घुण, घूर्ण, भ्रमणे । षुर, ऐश्वर्य्यदीप्त्योः । कुर, शब्दे । खुर, छेदने । मुर, संवेष्टने । क्षुर' विलेखने । घुर, भीमार्थशब्दयोः । पुर, अग्रगमने । वृहू, उद्यमने । बृहू, इत्येके । तृहू, स्तृहू, तृंहू हिंसार्थाः । इष, इच्छायाम् । मिष' स्पर्द्धायाम् । किल, श्वैत्यक्रीडनयोः । तिल, स्नेहे । चिल, वसने । चल' विलसने । इल, स्वप्नक्षेपणयोः । विल, संवरणे । बिल, भेदने । णिल, गहने । हिल, भावकरणे । शिल, षिल, उञ्छे । मिल, श्लेषणे । लिख, अक्षरविन्यासे । कुट, कौटिल्ये । पुट, संश्लेषणे । कुच, संकोचने । गुज शब्दे । गुड, रक्षायाम् । डिप, क्षेपे (१) कुर, छेदने । स्फुट, विकसने । मुट, आक्षेपमर्दनयोः । त्रुट, छेदने । तुट, कलहकर्मणि । चुट, छुट, छेदने । जुड, बन्धने । कड, मदे । लुट, संश्लेषणे । कृड, घनत्वे । कुड, बाल्ये । पुड, उत्सर्गे । घुट, प्रतिघाते । तुड, तोडने । थुड, स्थुड, संवरणे । खुड, छुड, इत्येके । स्फुर, फुल संचलने इत्येके । स्फुर, स्फुरणे । (२) स्फुल, संचलन इत्येके । स्फुड, चुड, त्रुड, संवरणे । क्रुड, भृड, निमज्जन इत्येके । इत्युदात्तउः ॥

(१) नभकुर्छुराम् । ८ । २ । ७९ । (२) स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः । ८ । ३ । ७६ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथैक आत्मनेभाषः ॥

गुरी, उद्यमने । इत्युदात्तोऽनुदात्तेत् ।

अथ चत्वारः परस्मैभाषाः ॥

णू, स्तवने । धू, विधूनने । गु, पुरीषोत्सर्गे । ध्रु, गतिस्थैर्ययोः । ध्रुव, इत्येके । आद्यावुदात्तावन्त्याचानुदात्तौ

अथ द्वावात्मने भाषौ ॥

कूङ्, शब्दे । कुङ्, इत्येके । इत्युदात्तौ ॥

(वृत्) इति कुटादिगणः समाप्तः ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

पृङ्, व्यायामे । (१) मृङ्, प्राणत्यागे । इत्यनुदात्तौ ॥

अथ सप्त परस्मैभाषाः ॥

रि, पि, गतौ । धि, धारणे । क्षि, निवासगत्योः । इत्यनुदात्ताः । षू, प्रेरणे । (२) कॄ, विक्षेपे । (३) गॄ, निगरणे। इत्युदात्ताः ॥

अथ द्वावात्मनेभाषौ ॥

हृङ्, आदरे । धृङ्, अवस्थाने । इत्यनुदात्तौ ॥

अथ षोडश परस्मैभाषाः ॥

प्रच्छ, ज्ञीप्सायाम् । वृत् । किरादयो वृत्ताः ॥

सृज, विसर्गे । (४) टुमस्जो, शुद्धौ । रुजो, भङ्गे । भुजो, कौटिल्ये । क्षुप, स्पर्शे । रुश, रिश, हिंसायाम् । लिश, गतौ । स्पृश, संस्पर्शने । विच्छ, गतौ । विश, प्रवेशने । मृश,

(१) म्रियतेर्लुङ्लिङोश्च ।१।३ ।६१। (२) किरतौ लवने ।६ । १ । १४० । वा०—अङभ्यासव्यवायेऽपि सुट्कात्पूर्वइति वक्तव्यम् । हिंसायां प्रतेश्च । ६ । १ । १४१ । (३) अचि विभाषा । ८ । २ । २१ । (४) वा०—मस्जेरन्त्यात्पूर्वो नुम्वाच्यः ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

आमर्शने । णुद, प्रेरणे । षद्लृ, विशरणगत्यवसादनेषु । शद्लृ, शातने । इत्यनुदात्ता विच्छिस्तूदात्तः ॥

अथ षडुभयतोभाषाः ॥

मिल, संगमे (१) मुचूलृ, मोचने । लुपूलृ, छेदने । विद्लृ, लाभे । लिप, उपदेहे । षिच, क्षरणे । इत्यनुदात्ताः मिलिस्तूदात्तः ॥

अथ त्रयः परस्मैभाषाः ॥

कृती, छेदने । खिद, परिघातने । पिश, अवयवे । इत्युदात्तौ खिदिस्त्वनुदात्तः । वृत् ।

इति शविकरणास्तुदादयः ॥

अथ रुधादिर्गणः ॥

अथ नवोभयतोभाषाः ॥

(२) रुधिर्, आवरणे । भिदिर्, विदारणे । छिदिर्, द्वैधीकरणे । रिचिर्, विरेचने । विचिर्, पृथग्भावे । क्षुदिर्, संपेषणे । युजिर्, योगे । उच्छृदिर्, दीप्तिदेवनयोः । उत्तृदिर्, हिंसानादरयोः । इत्यनुदात्ताः, छृदितृदी तूदात्तौ ।

अथैकः परस्मैभाषः ॥

कृती, वेष्टने । इत्युदात्तः ।

अथ त्रयआत्मनेभाषाः ॥

(३) ञिइन्धी, दीप्तौ । उदात्तः ॥

खिद, दैन्ये । विद विचारणे । इत्यनुदात्तौ ।

(१) शे मुचादीनाम् ।७।१।५९।(२)रुधादिभ्यः श्नम् ।३।१।७८।(३)श्नान्नलोपः ।६।४।२३।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ द्वादश परस्मैभाषाः ॥

शिष्लृ, विशेषणे । पिष्लृ, संचूर्णने । भञ्जो, आमर्दने । भुज, पालनाभ्यवहारयोः । (१) तृह, हिंसि, हिंसायाम् । उन्दी, क्लेदने । (२) अञ्जू, व्यक्तिमर्षणकान्तिगतिषु । तञ्चू, संकोचने । ओविजी, भयचलनयोः । वृजी, वर्जने । पृची, संपर्के । इत्युदात्ताः । आद्याश्चत्वारस्त्वनुदात्ताः । वृत् ।

इति श्नम्विकरणा रुधादयः ॥

अथ तनादिर्गणः ॥

अथ सप्तोभयतोभाषाः ॥

(३) तनु, विस्तारे । षणु, दाने । क्षणु, हिंसायाम् । क्षिणु, च । ऋणु, गतौ । तृणु, अदने । घृणु, दीप्तौ । इत्युदात्ताः ।

अथ द्वावात्मनेभाषौ ।

वनु, याचने । मनु, अवबोधने । इत्युदात्तौ ।

अथैक उभयतोभाषः ।

(४) डुकृञ्, करणे । अनुदात्तः । वृत्

इत्युविकरणास्तनादयः ॥

(१) तृणहइम् ।७।३।९२। (२) । लुङि—अञ्जेःसिचि ।७। २। ७१। (३)तनादिकृञ्भ्य उः ।३।१। लुङि—तनादिभ्यस्तथासोः ।२। ४।७९ ।(४) अत उत्सार्वधातुके ।६।४। ११०। नित्यंकरोतेः ।६।४।१०८। ये च ।६।४।९। सम्परिभ्यां करोतौ भूषणे ।६।१।१३७। समवाये च ।६।१। १३८। उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु च ।६।१। १३९। सुट्कात्पूर्वः ।६।१। १३५ । वा०—कृसृभृइतिसूत्रेऋतोभारइतिसूत्रेकृतोऽसुटइतिवाच्यम् । छन्दसि लुङि-मन्त्रे घसह्वरणशवृदहाद्वृचकृगमिजनिभ्यो लेः । २ । ४ । ८० । अभ्युत्सादयांप्रजनयांचिकयांरमयामकः पावयांक्रियाद्विदामक्रन्निति छन्दसि । ३ । १ । ४२ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अथ क्र्यादिर्गणः ॥

अथ षोडषोभयतोभाषाः ।

(१) डुक्रीञ्, द्रव्यविनिमये । प्रीञ्, तर्प्पणे कान्तौ च । श्रीञ्, पाके । मीञ्, हिंसायाम् । षिञ् बन्धने (२) स्कुञ्, आप्रवणे । युञ्, बन्धने । इत्यनुदात्ताः । क्रूञ्, शब्दे । द्रूञ्, हिंसायाम् (३) पूञ्, पवने । लूञ्, छेदने । (४) स्तृञ्, आच्छादने । कृञ्, हिंसायाम् । वृञ्, वरणे । धूञ्, कम्पने । इत्युदात्ताः ।

अथ आदयो बभ्रात्यन्तास्त्रयोविंशतिःपरस्मैभाषाः ।

शॄ, हिंसायाम् । पॄ, पालनपूरणयोः । वॄ, वरणे भरण इत्येके । भॄ, भर्त्सने भरण इत्येके । मॄ, हिंसायाम् । दॄ, विदारणे । जॄ, वयोहानौ । भ्रॄ, इत्येके । धॄ, इत्यन्ये । नॄ, नये । कॄ, हिंसायाम् । ऋ, गतौ । गॄ, शब्दे । इति आदय उदात्ताः ।

अथ दश परस्मैभाषाः ।

(५) ज्या, वयोहानौ । री, गतिरेषणयोः । ली' श्लेषणे । व्ली, वरणे । प्ली, गतौ । वृत् । ल्वादयोवृत्ताः प्वादयोपीत्येके ॥

(१) क्र्यादिभ्यःश्ना । ३ । १ । ८१ । (२) स्तम्भुस्तुम्भुस्कम्भुस्कुम्भुस्कुञ्भ्यःश्नुश्च । ३ । १ । ८२ । वेःस्कभ्नातेर्नित्यम् । ८ । ३ । ७७ । लोटि—हलःश्नःशानज्झौ । ३ । १ । ८३ । छन्दसि शायजपि । ३ । १ । ८४ । (३) प्वादीनां ह्रस्वः । ७ । ३ । ८० । (४) लिङि—न लिङि । ७ । २ । ३९ । (५) हलः । ६ । ४ । २ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

व्री, वरणे। भ्री, भये भरइत्येके। (१) क्षीषू, हिंसायाम्। ज्ञा, अवबोधने। बन्ध, बन्धने। इति ज्यादयोऽनुदात्ताः।

अथैक आत्मनेभाषः।

वृङ्, संभक्तौ। इत्युदात्तः।

अथ पञ्चविंशतिः परस्मैभाषाः।

अन्थ, विमोचनप्रतिहर्षयोः। मन्थ, विलोडने। ग्रन्थ, संदर्भे। कुन्थ, संश्लेषणे संक्लेशइत्येके। मृद, क्षोदे। मृड, च। मृड, सुखेच। गुध, रोषे। (२) कुष, निष्कर्षे। (३) क्षुभ, सञ्चलने। णभ, तुभ, हिंसायाम्। क्लिशू, विबाधने। अश भोजने। उध्रस, उञ्छे। (४) इष, आभीक्ष्ण्ये। विष, विप्रयोगे। प्रुष, प्लुष, स्नेहनसेवनपूरणेषु। पुष, पुष्टौ। मुष, स्तेये। खच, भूतप्रादुर्भावे। (५) खव, इत्येके। हेट च। इति अन्थादय उदात्ताः।

अथैक उभयतोभाषः।

(६) ग्रह, उपादाने। इत्युदात्तः। वृत्।

इति श्नाविकरणाः क्र्यादयः॥

अथ चुरादिर्गणः॥

अथ चुरादयष्टुप्यन्तास्त्रिषष्ट्युत्तरमेकशतमुदात्तेतः॥

(७) चुर, स्तेये। चिति, स्मृत्याम्। यत्रि, सङ्कोचे। स्फुडि, परिहासे। फुटिइति पाठान्तरम् लक्ष, दर्शनाङ्कनयोः।

(१)-एषां त्रयाणां ह्रस्वः केषांचिन्मते तु न। (२) निरः कुषः। ७। २। ४६। (३) क्षुभ्नादिषु च। ८।४।३९। (४) वा०-इषेस्तकारेश्यन्प्रत्ययात्प्रतिषेधइति। (५) च्छ्वोः शूडनुनासिकेच। ६।४।१९। (६) ग्रहोऽलिटिदीर्घः। ७।२। ३७ (७) सत्यापपाशरूपवीणातूलश्लोकसेनालोमत्वचवर्मवर्णचूर्णचुरादिभ्योणिच्। ३।१। २५। णिचश्च। १।३।७४।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कुद्रि, अनृतभाषणे। लड, उपसेवायाम्। मिदि, स्नेहने। ओलडि, उत्क्षेपणे। उकारादिरयमित्यन्ये जल, अपवारणे। लज, इत्येके। (१) पीड, अवगाहने। नट, अवस्यन्दने। अथ, प्रयत्ने। प्रस्थान इत्येके। बध, संयमने। बन्धइत्येके। पॄ, पूरणे। ऊर्ज्ज, बलप्राणनयोः। पक्ष, परिग्रहे। वर्ण, चूर्ण, प्रेरणे। वर्ण, वर्णने, इत्येके(२) प्रथ, प्रख्याने(३)। पृथ, प्रक्षेपे। पथ, इत्येके। षम्ब, संबन्धने। शम्ब, च। साम्ब, इत्येके। भक्ष, अदने। कुट्ट, छेदनभर्त्सनयोः। पूर्ण इत्येके। पुट्ट, चुट्ट अल्पीभावे। अह्ह, षुह्ह, अनादरे [अह्हदोपधः]। लुण्ठ स्तेये। शठ, श्वठ, असंस्कारगत्योः। श्वठि, इत्येके। तुजि, पिजि, हिंसा, बलादाननिकेतनेषु। तुज पिज, इतिकेचित्। लजि, लुजि, इत्येके। पिस, गतौ। षान्त्व, सामप्रयोगे। श्वल्क, वल्क, परिभाषणे। ष्णिह, स्नेहने। स्फिट, इत्येके। स्मिट, अनादरे। ष्मिङ्, अनादर इत्येके। श्लिष, श्लेषणे। पथि, गतौ। पिच्छ, कुहने। छदि, संवरणे। अण, दाने [प्रायेणायं विपूर्वः]। तड, आघाते। खड, खडि, कडि, भेदने। कुडि, रक्षणे। गुडि, वेष्टने च। कुठि, गुठि, चेत्यन्ये। खुडि, खण्डने। वटि, विभाजने। वडि, इत्येके। मडि, भूषायाम्। हर्षे च। भडि, कल्याणे। छर्द, वमने। पुस्त, वुस्त, आदरानादरयोः। चुद, संचोदने। नक्क, धक्क, नाशने। चक्क, चुक्क, व्यथने। क्षल, शौचकर्मणि। तल,

(१) आजभासभाषदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम्। ७। ४। ३। (२) अतस्मृदृत्वरप्रथम्रदस्तॄस्पशाम्। ७। ४। ९५। (३) ऋतः। ७। ४। ७।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

प्रतिष्ठायाम् । तुल, उन्माने । दुल, उत्क्षेपे । पुल, महत्त्वे । चुल, समुच्छ्राये । मूल, रोहणे । कल, विल, क्षेपे । विल, भेदने । तिल, स्नेहने । चल, भृतौ । पाल, रक्षणे । लूष, हिंसायाम् । शुल्व, माने । शूर्प, च । चुट, छेदने । मुट, संचूर्णने । पडि पसि, नाशने । व्रज, मार्गसंस्कारगत्योः । शुल्क, अतिस्पर्शने । चपि, गत्याम् । क्षपि, क्षान्त्याम् । क्षजि, कृच्छ्रजीवने । श्वर्त्त, गत्याम् । श्वभ्र, च । (१) झप, मिच्च । यम, च परिवेषणे । चह, परिकल्कने । चप इत्येके । बल, प्राणने । (२) चिञ्, चयने । रह, त्यागे । घट्ट, चलने । मुस्त, संघाते । खट्ट, संवरणे । षट्ट, स्फिट्ट, चुवि, हिंसायाम् । पुल, सङ्घाते । पूर्ण, इत्येके । पुण, इत्यन्ये । पुंस, अभिवर्द्धने । टकि, बन्धने । धूस, कान्तिकरणे । धूष, धूशवेत्यन्ये । कीट, वरणे । चूर्ण, संकोचने । पूज, पूजायाम्, अर्क, स्तवने । तपनइत्येके । शुठ, आलस्ये । शुठि, शोषणे । जुड, प्रेरणे । गज, मार्ज, शब्दार्थौ । मर्च्च, च । घृ, प्रस्रवणे स्रावण इत्येके । पचि, विस्तारवचने । तिज, निशाने । (३) कृत, संशब्दने । वर्द्ध छेदनपूरणयोः । कुबि आच्छादने । कुभि, इत्येके । लुवि, तुबि, अदर्शने । अर्द्दन इत्यन्ये । हूलप, व्यक्तायां वाचि । क्लृप, इत्येके । चुटि, छेदने । (४) इल, प्रेरणे । म्रक्ष, म्लेच्छने । म्लेच्छ, अव्यक्तायां वाचि । व्रूस, वर्ह,

(१) मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ । (२) चिस्फुरोर्णौ । ६ । १ । ५४ । अर्त्तिह्रीब्लीरी क्नूयीक्ष्माय्यातांपुङ्णौ । ७ । ३ । ३६ । (३) उपधायाञ्च । ७ । १ । १०१ । (४) छन्दसि लुङि-लोनयतिध्वनयत्येलयत्यर्दयतिभ्यः । ३ । १ । ५१ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

हिंसायाम् । गर्द, गर्ज, शब्दे । गर्ध, अभिकाङ्क्षायाम् । गुर्द, पूर्वनिकेतने । जसि, रक्षणे । ईड, स्तुतौ । जसु, हिंसायाम् । पिडि, संघाते । रुष, रोषे । रुड, इत्येके, । डिप, क्षेपे । ष्टुप, समुच्छ्राये ॥ इत्युदात्ता उदात्तेतः ॥

अथ आकुस्माद् द्विचत्वारिंशदात्मनेभाषाः ॥

चित, संचेतने । दशि, दंशने । दसि, दंशनदर्शनयोः । दस, इत्येके । डप, डिप, संघाते । तत्रि, कुटुम्बधारणे । मत्रि, गुप्तपरिभाषणे । स्पश, ग्रहणसंश्लेषणयोः । तर्ज, भर्त्स, तर्ज्जने । वस्त, गन्ध, अर्दने । विष्क, हिंसायाम् । हिष्क, इत्येके । निष्क, परिमाणे । लल, ईप्सायाम् । कण, संकोचे । तूण, पूरणे । भूण, आशाविशङ्कयोः । शठ, श्लाघायाम् । यक्ष, पूजायाम् । स्यम, वितर्के । गूर, उद्यमने । शम, लक्ष, आलोचने । त्रुट, छेदने । कुट, इत्येके । कुत्स, अवक्षेपणे । गल, स्रवणे । भल, आभण्डने । कुठ, आप्रदाने । अवसादन इत्येके । कुट्ट, प्रतापने । वञ्चु, प्रलम्भने, । वृष, शक्तिबन्धने । मद, तृप्तियोगे । दिवु, परिकूजने । गृ, विज्ञाने । विद, चेतनाख्याननिवासेषु । मान, स्तम्भे । यु, जुगुप्सायाम् । कुस्म, नाम्नो वा ॥ इत्युदात्ता अनुदात्तेतः ।

अथोभयतोभाषाः ।

चर्च, अध्ययने । बुक्क, भाषणे । शब्द, उपसर्गादाविष्कारे च । (१) कण, निमीलने । जभि, नाशने । षूद, क्षरणे । जसु, ताडने । पशु, बन्धने । अम, रोगे । चट,

(१) वा०—काण्यादीनां वा ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्फुट, भेदने । घट, संघाते । हन्त्यर्थाश्च । दिवु, मर्दने । अर्ज, प्रतियत्ने । घुषिर्, विशब्दने । आङः–क्रन्द सातत्ये। लस, शिल्पयोगे । तसि, भूष, अलङ्कारे । अर्ह, पूजायाम्। ज्ञा, नियोगे । भज, विभ्राणने । शृधु, प्रसहने । यत, निकारोपस्कारयोः । कल, गल, आस्वादने । रघ, इत्येके । रगे, इत्यन्ये । अञ्चु, विशेषणे । लिगि, चित्रीकरणे । मुद, संसर्गे । त्रस, धारणग्रहणवारणेषु । उध्रस, उञ्छे । मुच, प्रमोचनमोदनयोः । वस, स्नेहच्छेदापहरणेषु । चर, संशये । च्यु, हसनसहनयोः । भुवो, अवकल्कने । मिश्रीकरण इत्येके । चिन्तन इत्यन्ये । कृपेश्च ।

आस्वदः सकर्मकात् ॥

ग्रस, ग्रहणे । पुष, धारणे । दल, विदारणे । पट, पुट, लुट, तुजि, मिजि, पिजि, नुजि, भजि, लघि, त्रसि, पिसि, कुसि, दसि, कुशि, घट, घटि, बृहि, वर्ह, वलूह, गुप, धूप, विच्छ, चीव, पुथ, (१) लोकृ, लोचृ, णद, कुप तर्क, वृतु, वृधु, भापार्थाः । रुट, लजि, अजि, दसि, भृसि, रुषि, शीक, नट, पुटि, जि, चि, रघि, लघि, अहि, रहि, महि, च । लडि, तड, नल, च । पूरी, आप्यायने । रुज, हिंसायाम् । ष्वद, आस्वादने स्वाद, इत्येके ॥

आधृषाद्वा ॥

युज, पृच, संयमने । अर्च, पूजायाम् । षह, मर्षणे ।

(१) नाग्लोपिशास्वृदिताम् । ७ । ४ । २ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ईर, क्षये। ली, द्रवीकरणे। वृजी, वर्जने। वृज्, आवरणे। जॄ, वयोहानौ। ञ्चि, रिच, वियोजनसंपर्चनयोः। शिष, असर्वोपयोगे। तप, दाहे। तृप, तृप्तौ। छृदी, सन्दीपने। चृप, छृप, दृप, सन्दीपने। दृभी, भये। दृभ, सन्दर्भे। छद, संवरणे। ग्रथ, मोक्षणे। मी, गतौ। ग्रन्थ, बन्धने। क्रथ, हिंसायाम्। स्वरितेदित्येके। शीक, आमर्षणे। चीक, च। अर्द, हिंसायाम्। अर्ह, पूजायाम्। आङः षद, पद्यर्थे। शुन्ध, शौचकर्मणि। छद, अपवारणे स्वरितेत्। जुष, परितर्कणे। (१) धूञ्, कम्पने। प्रीञ्, तर्पणे। ग्रन्थ, ग्रन्थ, सन्दर्भे। आप्लृ, लम्भने। तनु, अट्टीपकरणयोः। उपसर्गाच्चादैर्घ्ये। वद, सन्देशवचने। स्वरितेत्। वच, परिभाषणे। मान, पूजायाम्। भू, प्राप्तावात्मनेपदी। गर्ह, विनिन्दने। मार्ग, अन्वेषणे। कठि, शोके। मृजू, शौचालंकरणयोः। मृष, तितिक्षायाम्। स्वरितेत्। धृष, प्रसहने। इत्याधृषीयाः ॥

अथादन्ताः ॥

कथ, वाक्यप्रबन्धे। वर, ईप्सायाम्। (२) गण, संख्याने। शठ, श्वठ, सम्यगवभाषणे। पट, वट, ग्रन्थे। रह, त्यागे। रङ्ग, गतौ। स्तन, गदी, देवशब्दे। पत, गतौ। पष, अनुपसर्गात्। स्वर, आक्षेपे। रच, प्रतियत्ने। कल, गतौ संख्याने च। चह, परिकल्कने। मह, पूजायाम्।

(१) वा० धूञ्प्रीञोर्नुग्वक्तव्यः केचित्तुधूञ्प्रीणोरिति पठित्वा प्रीणातिसाहचर्याद्धुनातेरेव नुकमाहुः। (२) ई च गणः। ७। ४। ९७।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

सार, कृप, श्रथ, दौर्बल्ये। स्पृह, ईप्सायाम्। भाम, क्रोधे। सूच, पैशुन्ये। खेट, भक्षणे। खोट, इत्येके। क्षोट, क्षेपे। गोम, उपलेपने। कुमार, क्रीडायाम्। शील, उपधारणे। साम, सान्त्वप्रयोगे। वेल, कालोपदेशे। काल, च। पल्पूल, लवनपवनयोः। वात, सुखसेवनयोः। गवेष, मार्गणे। वास, उपसेवायाम्। निवास, आच्छादने। भाज, पृथक्कर्मणि। सभाज, प्रीतिदर्शनयोः। ऊन, परिहाणे। ध्वन, शब्दे। कूट, परितापे। कूट, परिदाह इत्येके। संकेत, ग्राम, कुण, गुण चामन्त्रणे। कूण, संकोचने। स्तेन, चौर्ये॥

आगर्वादात्मनेभाषाः॥

पद, गतौ। गृह, ग्रहणे। मृग, अन्वेषणे। कुह, विस्मापने। शूर, वीर, विक्रान्तौ। स्थूल, परिबृंहणे। अर्थ, उपयाच्ञायाम्। सत्र, सन्तानक्रियायाम्। गर्व, माने। इत्यागर्वीयाः। सूत्र, वेष्टने। विमोचन, इत्यन्ये। मूत्र, प्रस्रवणे। रूक्ष, पारुष्ये। पार, तीर, कर्मसमाप्तौ। पुट, संसर्गे। धेक्ष, दर्शनइत्येके। कत्र, शैथिल्ये। कर्तेत्यप्येके। प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहुलमिष्ठवच्च॥ तत्करोतितदाचष्टे॥ तेनातिक्रामति॥ (१) धातुरूपं च॥ कर्तृकरणाद्धात्वर्थे॥

वष्कदर्शने। चित्र, चित्रीकरणे। कदाचिद्दर्शने। अंस, समाघाते। वट, विभाजने। वटि, लजि इत्येके। लज, प्रकाशे। मिश्र, सम्पर्के। सङ्ग्राम, युद्धे। अयमनुदात्तेत्।

(१) वा०-आख्यानात्कृतस्तदाचष्टेकृल्लुक् प्रकृतिप्रत्यापत्तिः प्रकृतिवच्चकारकमिति

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

स्तोम, श्लाघायाम् । छिद्र, कर्णभेदने । अन्ध, दृष्ट्युपघाते। उपसंहार इत्यन्ये । दण्ड, दण्डनिपातने । अङ्क, पदे लक्षणे च । अङ्ग, च। सुख, दुःख, तत्क्रियायाम् । रस, आस्वादनस्नेहनयोः । व्यय, वित्तसमुत्सर्गे । रूप, रूपक्रियायाम् । छेद, द्वैधीकरणे । छद, अपवारणे । लाभ, प्रेरणे । व्रण, गात्रविचूर्णने । वर्ण, वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु ।

बहुलमेतन्निदर्शनम् । पर्ण, हरितभावे । एवमन्येऽपि धातवः । णिङ्ङगान्निरसने । श्वेताश्वाश्वतरगालोडिताहूरकाणामश्वतरेतकलोपश्च । पुच्छादिषु धात्वर्थ इत्येव सिद्धम् ॥

इति चुरादयः ॥

अथ कण्ड्वादयः

(१) कण्डूञ्, गात्रविघर्षणे । मन्तु, अपराधे । बलगु, पूजामाधुर्ययोः । असु, उपतापे । असू, असूञ् इत्येके । लेटृ, लोटृ, धौर्त्ये पूर्वभावे स्वप्ने च । लेला, दीप्तौ । इरस्, इरज्, ईरज्, ईर्ष्यायाम् । उषस्, प्रभातभावे । वेद, धौर्त्ये स्वप्ने च । मेधा, आशुग्रहणे । कुषुभ, क्षये । मगध, परिवेष्टने । नीचदारय इत्यन्ये । तन्तस्, पम्पस्, दुःखे । सुख, दुःख, तत्क्रियायाम् । सपर, पूजायाम् । अरर, आराकर्मणि । भिषज्, चिकित्सायाम् । भिष्णज्, उपसेवायाम् । इषुध,

(१) कण्ड्वादिभ्योयक् ॥ ३ । १ ।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

शरधारणे । चरण, वरण, गतौ । चुरण, चौर्ये । तुरण, त्वरायाम् । भुरण, धारणपोषणयोः । गद्गद, वाक्स्खलने । एला, केला, खेला, विलासे । वेला, शेला, इल, इत्यन्ये । खेला, स्खलने च । अदन्तोऽयमित्येके । लिट, अल्पकुत्सनयोः । लाट्, जीवने । हृणीङ्, रोषणे लज्जायाञ्च । महीङ्, पूजायाम् । रेखा, श्लाघासादनयोः । दुवस्, परितापपरिचरणयोः । तिरस्, अन्तर्द्धौ । अगद, नीरोगत्वे । उरस्' बलार्थः । तरण, गतौ । पयस्, प्रसृतौ । संभूयस्, प्रभूतभावे। अम्बर, संवर, संभरणे । आकृतिगणोऽयम् ॥

इति धातुपाठे कण्ड्वादिगणः समाप्तः ॥

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

धातुपाठस्थधातूनामकारादिवर्णक्रमः ॥

धा०	पृ०	धा०	पृ०	धा०	पृ०	धा०	पृ०
अक	१६	अण	२९	अर्व	१२	इक्	२४
अकि	५	अत	४	अर्व	१०	इख	६
अक्षू	१४	अति	४	अर्ह	१५	इखि	६
अग	१६	अद्	२२	अर्ह	४२	इगि	६
अगद्	४६	अदि	४	अर्ह	४३	इङ्	२४
अगि	६	अन	२५	अल	११	इट	८
अघि	५	अन	२९	अव	१२	इण्	२४
अङ्क	४५	अन्ध	४५	अशु	३८	इदि	५
अङ्ग	४५	अबि	९	अशूङ्	३१	इन्धी	३५
अचि	१८	अम्ब	१२	अष	१८	इरज्	४५
अचु	१८	अभि	९	अस	१८	ईरज्	४५
अज	७	अम	११	अस	२५	इरस्	४५
अजि	४२	अम	४१	अंस	४४	इल	३३
अञ्चु	६	अम्बर	४६	असु	३०	इल	४०
अञ्चु	१८	अय	११	असु	४५	इला	४६
अञ्चु	४२	अर्क	४०	असू	४५	इवि	१२
अञ्जू	३६	अर्च्च	६	असूञ्	४५	इष	२८
अट	८	अर्च	४२	अह	३१	इषु	३३
अट्ट	७	अर्ज्ज	७	अहि	१३	इषुध	४५
अट्ट	३९	अर्ज्ज	४२	अहि	४२	ई	२४
अठि	७	अर्थ	४४	आङि	६	ईक्ष	१३
अड्ड	९	अर्द	४	आप्लृ	३१	ईख	६
अड	९	अर्द	४३	आप्लृ	४३	ईङ्	२८
अण	१०	अरर	४५	आस	२३	ईज	६

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ईड	२३	उरस्	४६	ओखृ	५	कनी	१०
ईड	४१	उष	१४	ओणृ	१०	कपि	९
ईर	२३	उषस्	४५	ककि	५	कमु	१०
ईर	४३	उहिर्	१५	कंकि	५	कर्ज्जे	७
ईर्क्ष्य	११	ऊठ	८	कख	५	कर्त्त	४४
ईर्ष्य	११	ऊन	४४	कखे	१६	कर्द	४
ईश	२३	ऊयी	११	कगे	१६	कर्व	१२
ईष	१३	ऊर्ज्ज	३९	कच	६	कर्व	१०
ईष	१४	ऊर्णुञ्	२३	कचि	६	कल	११
ईष	३८	ऊष	१४	कटी	८	कल	४०
ईह	१३	ऊह	१३	कटे	८	कल	४२
उक्ष	१४	ऋ	१९	कठ	८	कल	४३
उख	५	ऋ	२७	कठि	७	कल्ल	११
उखि	५	ऋच	३२	कठि	४३	कवृ	९
उङ्	१९	ऋछ	३२	कड	९	कश	२३
उच	३०	ऋज	६	कड	३३	कष	१४
उछि	७	ऋजि	६	कड्ढ	९	कस	१७
उछि	३२	ऋणु	३६	कडि	८	कस	२३
उछी	७	ऋधु	३०	कडि	९	कसि	२३
उछी	३२	ऋधु	१३	कडि	३९	काक्षि	१४
		ऋफ	३२	कण	१६	काचि	६
उज्झ	३२	ऋम्फ	३२	कण	१०	काल	४४
उठ	८	ऋषी	३२	कण	४१	कासृ	१३
		ऋ	३७	कण्डूञ्	४५	काशृं	१३
उन्दी	३६	एजृ	६	कत्थ	४	काशृ	२९
उब्ज	३२	एजृ	७	कत्र	४४	कि	२७
उभ	३२	एठ	७	कथ	४४	किट	८
उम्भ	३२	एध	३	कद	१६	किट	८
उर्द	३	एला	४६	कदि	५	कित	२१
उर्वी	१२	एषृ	१३	कदि	१५	किल	३३

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

कीट ४०
कील १२
कु २४
कुक ५
कुङ् १९
कुङ् ३४
कुच ६
कुच १७
कुच ३३
कुञ्च ६
कुजु ६
कुट ३३
कुट्ट ३९
कुट्ट ४१
कुट ४१
कुठि ८
कुठि ३९
कुड ३३
कुडि ७
कुडि ८
कुडि ३९
कुण ३३
कुण ४४
कुत्स ४१
कुथि २८
कुन्थ ३८
कुथि ४
कुद्रि ३९
कुप ३०
कुप ४२
कुबि १०
कुबि ४०
कुभि ४०
कुमार ४४
कुर ३३
कुर ३३
कुर्द ३
कुल १७
कुशि ४२
कुश ३८
कुषुभ ४५
कुस ३०
कुसि ४२
कुस्म ४१
कुह ४४
कूङ् ३४
कूज ७
कूट ४१
कूट ४४
कूण ४१
कूण ४४
कूल १२
कृञ् ३१
कृञ् ३६
कृड ३३
कृती ३५
कृती ३५
कृप ४४
कृपू १५
कृपेश्च ४२
कृवि १२
कृश ३०
कृष २०
कृष ३२
कॄ ३७
कॄ ३४
कॄञ् ३७
कॄत ४०
केपृ ९
केवृ ९
केला ४६
केलृ १२
कै १९
क्रथ १६
क्रसु १६
क्रसु २८
क्लर १२
क्रथ १६
क्रथ ४३
क्रद १६
क्रदि ५
क्रदि १५
(आ)क्रन्द ४२
क्रप १५
क्रमु ११
क्लथ १६
क्लद १६
क्लदि ५
क्लदि १५
क्लृप ४०
क्लमु ३०
क्वण १०
क्वथे १७
क्षजि १५
क्षजि ४०
क्षणु ३६
क्षपिः १६
क्षपि ४०
क्षमूष् १०
क्षर १७
क्षल ३९
क्ष्मायी ११
क्लदि ५
क्लिदि ३
क्लिदू ३०
क्लिश २९
क्लिशू ३८
क्षि ७
क्षि ३१
क्षि ३४
क्षिणु ३६
क्षिप २८
क्षिप ३२
क्ष्विदा १५
क्ष्विदा ३०
क्ष्विदु १२

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

क्रीज्	३७	खजि	७	खै	१९	गल	४१
क्रीडृ	९	खट	८	खोट	४४	गल	४२
क्लीवृ	९	खट्ट	४०	खोर्ऋ	१२	गल्ह	१३
क्षीज	७	खड	३९	खोलृ	१२	गल्भ	९
क्ष्मील	१२	खडि	८	ख्या	२४	गवेष	४४
क्षीवृ	९	खडि	३९	खुङ्	१९	गा	२७
क्षीष्	३८	खद	४	गज	७	गाङ्	१९
क्रुञ्च	६	खनु	१८	गज	४०	गाधृ	३
क्रुड	३३	खर्ज	७	गजि	७	गाहू	१३
क्रुध	२९	खर्द	४	गड	१६	गु	३४
क्रुश	१७	खर्व	१०	गडि	५	गुङ्	१९
क्लुङ्	२०	खर्व	१२	गडि	९	गुङ्	१९
क्षुभ	२३	खव	३८	गण	४३	गुज	३३
क्ष्णु	२३	खल	१२	गद	४	गुजि	६
क्षुदिर्	३५	खष	१४	गद्गद	४६	गुठि	३९
क्षुध	२९	खादृ	४	गदी	४३	गुड	३३
क्षुभ	१५	खिट	८	गन्ध	४१	गुडि	३९
क्षुभ	३०	खिद	२९	गम्लृ	२०	गुण	३४
क्षुभ	३८						
क्षुर	३३	खिद	३५	गर्ज	७	गुद	३
क्रूयी	११	खिद	३५	गर्ज	४१	गुध	२८
क्रूञ्	३७	खुजु	६	गर्द	४	गुध	३८
क्लेवृ	११	खुड	३३	गर्द	४१	गुप	२०
क्लेश	१३	खुडि	३९	गर्ह	४१	गुप	३०
क्षेवु	१२	खुर	३३	गर्व	१०	गुप	४२
क्ष्वेलृ	१२	खुर्द	३	गर्व	१२	गुपू	९
क्षै	१९	खेट	४४	गर्व	४४	गुफ	३२
क्षोट	४४	खेला	४६	गर्ह	१३	गुम्फ	३२
खच	३८	खेलृ	१२	गर्ह	४३	गुरी	३४
खज	७	खेवृ	११	गल	१२	गुर्द	३

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

गुर्द्ध ४१
गुर्वी १२
गुहू १८
गूर ४१
गूरी २९
गृ १९
गृज ७
गृजि ७
गृधु ३०
गृह ४४
गृहू १३
गृ ३४
गृ ४१
गृ ३८
गेषृ ९
गेवृ ११
गेषृ १३
गै १९
गोम ४४
गोप्तृ ७
ग्रन्थ ३८
ग्रन्थ ४३
ग्रन्थ ४३
ग्रथि ४
ग्रस ४२
ग्रसु १३
ग्रह ३८
ग्लसु १३
ग्लह १३
ग्राम ४४
ग्ला १६
ग्रुचु ६
ग्लुचु ६
ग्लुञ्चु ६
ग्लेषृ ९
ग्लेवृ ११
ग्लेषृ १३
ग्लै १९
घघ ६
घट १५
घट ४२
घट ४२
घटि ४२
घट्ट ७
घट्ट ४०
घस्लृ १४
घिणि १०
घुङ् १९
घुट १५
घुट ३३
घुण १०
घुण ३३
घुणि १०
घुर ३३
घुषि १५
घुषिर् १५
घुषिर् ४२
घूर्ण १०
घूर्ण ३३
घूरी २९
घृ ४०
घृ १९
घृ २७
घृणि १०
घृण ३६
घृषु १४
घ्रा १९
ङुङ् १९
चक ५
चक १६
चकासृ २५
चक्षिङ् २२
चक्क ३९
चञ्चु ६
चट ४१
चटे ८
चडि ७
चण १६
चते १८
चदि ५
चदे १८
चन १६
चप ४०
चप ९
चपि ४०
चमु ११
चमु १३
चय ११
चर १२
चर ४२
चर्कतीतंच २६
चर्च १५
चर्च ४१
चर्च ३२
चरण ४६
चर्व १०
चर्व १२
चल १७
चल ३३
चल ४०
चलिः १९
चष १८
चह १४
चह ४०
चह ४३
चायृ १८
चि ४३
चिञ् ४०
चिञ् ३१
चिट ८
चित ४१
चिति ३८
चिती ४
चित्र ४४
चिरि ३१
चिल ३३
चिल्ल १२
चीक ४३
चीव ४२
चीवृ १८

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

चीभृ ९
चुक्क ३९
चुच्य ११
चुटि ४०
चुट ४०
चुट ३३
चुट्ट ३९
चुटि ४०
चुड ३३
चुडि ८
चुड्ड ९
चुद ३९
चुप १०
चुबि १०
चुर ३८
चुरण ४६
चुवि ४०
चुल ४०
चुल्ल १२
चूरी २९
चूर्ण ३९
चूर्ण ४०
चूष १४
चृती ३२
चृप ४३
चेलृ १२
चेष्ट ७
च्यु ४२
च्युङ् २०
च्युतिर् ४
छद ४३
छद ४३
छद ४५
छदिः १९
छदि ३९
छमु ११
छर्द ३९
छष १८
छिदिर् ३५
छिद्र ४५
छुट ३३
छुड ३३
छुप ३४
छृदिर् ३५
छृदी ४३
छृप ४३
छेद ४५
छो २८
जक्ष २५
जज ७
जजि ७
जट ८
जन २७
जनी १६
जनी २८
जप ९
जप ९
जभि ४१
जभी ९
जमु ११
जर्ज १४
जर्ज ३२
जल ३९
जल १७
जल्प ९
जष १४
जसि ४१
जसु ४१
जसु ३०
जागृ २५
जि ४२
जि १२
जि १९
जिबि १२
जिमु ११
जिरि ३१
जिषु १४
जीव १२
जुगि ६
जुड ३३
जुड ३३
जुड ४०
जुतृ ४
जुन ३३
जुष ४३
जुषी ३२
जूरी २९
जूष १४
जृभि ९
जॄ ३७
जॄ ४३
जॄष् १६
जॄष २८
जेषृ १३
जेषृ १३
जै १९
ज्ञप ४०
ज्वर १६
ज्वल १६
ज्वल १६
ज्वल १७
ज्ञा १६
ज्ञा ३८
ज्ञा ४२
ज्या ३७
ज्रि १९
ज्रि ४३
ज्युङ् २०
झट ८
झमु ११
झर्झ १४
झर्झ ३२
झष १४
झष १८
झॄ ३७
झॄष् २८
टकि ४०
टल १७
टिकृ ५

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

टीक्ष	५	णिदि	५	तप	२०	तुजि	७
ट्वल	१७	णिद्रू	१८	तप	४३	तुजि	३९
डप	४१	णिवि	१२	तमु	३०	तुजि	४२
डिप	४१	णिल	३३	तय	११	तुट	३३
डिप	४१	णिश	१४	तर्क	४२	तुड	३३
		णिसि	२३	तर्ज	७	तुडि	७
डिप	३३	णीज्	१८	तर्ज	४१	तुड्ड	९
डिप	३०	णीव	१२	तर्द	४	तुण	३३
डीड्	२०	णील	१२	तरण	४६	तुद	३२
डीड्	२८	णु	२३	तल	३९	तुप	१०
ढौक्ष	५	णुद	३२	तसि	४२	तुम्प	१०
णक्ष	१४	णुद	३५	तसु	३०	तुप	३२
णख	५	णू	३४	तायृ	११	तुम्प	३२
णखि	४	णेद्रू	१८	तिक	३१	तुफ	१०
णट	८	णेषृ	१३	तिक्ष	५	तुम्फ	१०
णद	४	तक	५	तिग	११	तुफ	३२
णद	४२	तकि	५	तिज	२०	तुम्फ	३२
णभ	३८	तक्ष	१४	तिज	४०	तुबि	४०
णभ	१५	तक्षू	१४	तिपृ	९	तुबि	१०
णभ	३०	तगि	६	तिम	२८	तुर्वी	१२
णम	२०	तञ्चु	६	तिरस्	४६	तुभ	१५
णय	११	तञ्चू	३६	तिल	१२	तुभ	३८
णल	१७	तट	८	तिल	३१	तुभ	३०
णश	२९	तड	४२	तिल	४०	तुर	२७
णस	१३	तड	३९	तिल्ल	१२	तुल	४०
णह	२९	तडि	८	तीक्ष	५	तुष	२९
णासृ	१३	तत्रि	४१	तीर	४४	तुस	१४
णिक्ष	१४	तनु	३६	तीव	१२	तुरण	४६
णिजि	२३	तनु	४३	तुज	७	तुहिर्	१५
णिजिर्	२७	तन्तस्	४५	तुज	३९	तूड्ड	९
		तप	२९				

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

तूण	४१	त्रपूष्	९	दसु	३०	दीधीङ्	२५
तरी	२९	त्रस	४२	दय	११	दीपी	२८
तूल	१२	त्रसि	४२	दरिद्रा	२५	दु	१९
तूष	१४	त्रसी	२८	दल	४२	दु	३१
तृक्ष	१४	त्वक्षू	१४	दल	१२	दुःख	४५
तृणु	३६	त्वगि	६	दलिः	१६	दुःख	४५
तृदिर्	३५	त्वगिं	६	दंश	२०	दुर्वी	१२
तृप	२९	त्वच	३२	दशि	४१	दुल	४०
तृप	३१	त्वञ्चु	६	दस	४१	दुवस्	४५
तृप	४	त्वरा	१६	दसि	४१	दुष	२९
तृप	३२	त्सर	१२	दसि	४१	दुह	२२
तृम्प	३२	त्विष	२१	दसि	४२	दुहिर्	१५
तृफ	३२	त्रुट	३३	दसु	३०	दूङ्	२८
तृम्फ	३२	त्रुट	४१	दह	२०	दूङ्	३३
तृष	३०	त्रुप	१०	दाञ्	२७	दृप	२९
तृह	३६	त्रुम्प	१०	दाण्	१९	दृप	४३
तृहू	३३	त्रुफ	१०	दान	२१	दृफ	३२
तृंहू	३३	त्रुम्फ	१०	दाप्	२४	दृम्फ	३२
तृ	२०	त्रैङ्	२०	दाश	३१	दृभी	३२
तेज	७	त्रौक	५	दाशृं	१८	दृभ	४९
तेपृ	९	थुड	३३	दासृ	१८	दृभी	३३
तेपृ	९	थुर्वी	१२	दिवु	४१	दृभी	३२
तेवृ	१	दक्ष	१५	दिवि	१२	दृशिर्	२०
त्यज	२०	दक्ष	१३	दिवु	२७	दृह	१५
त्रकि	५	दघ	३१	दिवु	४२	दृहि	१५
त्रख	६	दण्ड	४५	दिश	३२	दृ	१६
त्रखि	६	दद	३	दिह	२२	दृ	३१
त्रदि	५	दध	३	दीक्ष	१३	दृ	३७
त्रपिः	१६	दम्भु	३१	दीङ्	२८	दृफ	३२

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

देङ्	२०	धुक्ष	१३	ध्वन	४४	पक्ष	३९
देवृ	११	धुर्वी	१२	ध्वनिः	१६	पच	२१
देष्	१९	धुञ्	३१	ध्वंसु	१५	पचि	६
दो	२८	धू	३४	ध्वंसु	१५	पचि	४०
द्यु	२४	धूञ्	३१	ध्मा	१९	पट	८
द्युत	१५	धूञ्	४३	ध्राक्षि	१४	पट	४२
द्यै	१९	धूञ्	३७	ध्राखृ	५	पट	४३
द्रम	११	धूप	९	ध्राङृ	८	पठ	८
द्रा	२४	धूप	४२	ध्राघृ	५	पडि	८
द्राक्षि	१४	धूरी	२९	ध्वाक्षि	१४	पडि	४०
द्राखृ	५	धूस	४०	ध्रु	१९	पण	१०
द्राघृ	५	धूष	४०	ध्रु	३४	पत	४३
		धश	४०				
द्राघृ	५	धृङ्	२०	ध्रुव	३४	पतल्ल	१७
द्राङृ	८	धृङ्	३३	ध्वृ	१९	पथ	३९
द्राहृ	१३	धृज	७	ध्रैक्ल	५	पथि	३९
द्विष	२२	धृजि	७	ध्यै	१९	पथे	१७
द्रु	१९	धृञ्	१८	ध्रै	१९	पद	२९
द्रुण	३३	धृष	४३	नक्क	३९	पद	४४
द्रुह	२९	धृषा	३१	नट	१६	पन	१०
द्रूञ्	३७	धृ	३७	नट	४२	पम्पस्	४५
द्रैक्ल	५	धेक्ल	४४	नट	३९	पय	११
द्रै	१९	धेट्	१९	नदि	५	पयस्	४६
धक्क	३९	धोर्क्ष	१२	नर्द	४	पर्ण	४५
धण	१०	ध्रज	७	नल	४२	पर्द	४
धन	२७	ध्रजि	७	नाथृ	३	पर्प	१०
धवि	१२	ध्रण	१०	नाधृ	३	पर्व	१०
धाञ्	२७	ध्रस	३८	निवास	४४	पर्व	१२
धावु	१३	ध्रस	४२	निष्क	४१	पल	१७
धि	३४	ध्वज	७	नुजि	४२	पल्पूल	४४
धिक्ष	१३	ध्वजि	७	नृती	२८	पशु	४१
धिवि	१२	ध्वण	१०	नॄ	३७	पष	४३
धिष	२७	ध्वन	१६	नॄ	१६	पसि	४०
धीङ्	२८	ध्वन	१७	पक्ष	१४	पा	१९

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पा	२४	पुथ	२८	पृषु	१४	प्रोथृ	१८
पार	४४	पुथ	४२	पृ	३९	फक्क	५
पाल	४०	पुथि	४	पृ	२६	फण	१६
पि	३४	पुर	३३	पृ	३७	फल	१२
पिच्छ	३९	पुर्व	१२	पेषृ	११	फला	१२
पिज	३९	पुल	१७	पेलृ	१२	फुटि	३८
पिजि	२३	पुल	४०	पेषृ	१३	फुल	३३
पिजि	३९	पुष	१४	पेसृ	१४	फुल्ल	१२
पिजि	४२	पुष	२९	पै	१९	फेलृ	१२
पिट	८	पुष	३८	पैणृ	१०	बज	७
पिठ	८	पुष	४२	प्रच्छ	३४	बद	४
पिडि	७	पुष्प	२८	प्रथ	१५	बध	३९
पिडि	४१	पुंस	४०	प्रथ	३९	बध	२०
पिवि	१२	पुस्त	३९	प्रस	१५	बन्ध	३९
पिश	३५	पूङ्	२०	प्यायी	११	बन्ध	३८
पिष्लृ	३६	पूज	४०	प्रा	२४	बर्ब	१०
पिस	३९	पूञ्	३७	प्सा	२४	बर्ह	१३
पिसि	४२	पूयी	११	प्लिह	१३	बल	१७
पिसृ	१४	पूरी	२८	प्रीङ्	२८	बल	४०
पीङ्	२८	पूरी	४२	प्रीञ्	३७	बलभ	९
पीड	३९	पूर्ण	४०	प्रीञ्	४३	बलह	१३
पीब	१२	पूर्ण	३९	प्ली	३७	बसु	२१
पील	१२	पूल	१२	प्रुङ्	२०	बहि	१३
पुट	७	पूष	१४	प्रुड	८	बाडृ	८
पुट	३३	पृ	३१	प्रुष	३८	बाधृ	३
पुट	४२	पृङ्	३४	प्रुषु	१४	बाहृ	१३
पुट	४४	पृच	४२	प्लुङ्	२०	बिट	८
पुटि	४२	पृची	२३	प्लुष	३८	बिदि	५
पुट्ट	३९	पृची	३६	प्लुष	३०	बिल	३३
पुड	३३	पृजि	२३	प्लुष	२८	बुक्क	५
पुडि	८	पृड	३३	प्लुषु	१४	बुक्क	४१
पुण	४०	पृण	३३	प्रेषृ	१३		
पुण	३३	पृथ	३९	प्यैङ्	२०		

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

बुगि ६
बुध १७
बुध २९
बुधिर् १८
बुन्दिर् १८
बुस ३०
बृह १५
बृहि १५
बृहि ४२
बृहिर् १५
बृहू ३३
ब्ली ३७
ब्रूञ् २४
भक्ष ३९
भक्ष १८
भज २१
भज ४२
भजि ४२
भञ्जो ३६
भट ८
भट १६
भडि ७
भडि ३९
भण १०
भदि ३
भर्त्स ४१
भर्व १२
भल ११
भल ४१
भल्ल ११
भष १४
भस २७
भा २४
भाज ४४
भाम १०
भाम ४४
भाष १३
भासृ १३
भिक्ष १३
भिदि ५
भिदिर् ३५
भिषज् ४५
भिष्णज् ४५
भी २६
भुज ३६
भुजो ३४
भुरण ४६
भुवः ४२
भू ३
भू ४३
भूष १४
भूष ४२
भृजी ६
भृञ् १२
भृञ् २६
भृड ३३
भृशु ३०
भृसि ४२
भृ ३७
भेषृ १८
भ्यस १३
भ्रण १०
भ्रमु १७
भ्रमु ३०
भ्रशु १५
भ्रशु १५
भ्रंशु ३०
भ्रंसु १५
भ्रस्ज ३२
भ्रक्ष १८
भ्लक्ष १८
भ्राजृ ६
भ्राजृ १६
भ्राशृ १६
भ्लाशृ १६
भ्री ३८
भ्रूण ४१
भ्रेजृ ६
भ्रेषृ १८
भ्लेषृ १८
मकि ५
मकि ५
मख ५
मखि ५
मगध ४५
मगि ६
मघि ५
मघि ५
मघि ६
मच ६
मचि ६
मठ ८
मठि ७
मडि ७
मडि ८
मडि ३९
मण १०
मत्रि ४१
मथि ४
मथे १७
मद ४१
मदि ३
मदी १६
मदी ३०
मन २९
मनु ३६
मन्तु ४५
मन्थ ४
मन्थ ३८
मव्य ११
मस्र १२
मय ११
मर्च्च ४०
मर्व १०
मर्व १२
मल ११
मल्ल ११

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

मव	१२	मिधृ	१८	मुर	३३	मेधा	४५
मश	१४	मिवि	१२	मुर्छा	७	मेधृ	१८
						मेधृ	१८
मष	१४	मिल	३३	मुर्वी	१२	मेधृ	९
मसी	३०	मिल	३५	मुष	३८	मेवृ	११
मस्क	५	मिशं	१४	मुस	३०	म्रक्ष	१४
मस्जो	३४	मिश्र	४४	मुस्त	४०	म्रक्ष	४०
मह	१५	मिष	३३	मुह	२९	म्रद	१५
मह	४३	मिषु	१४	मूङ्	२०	म्रना	१९
महि	१२	मिह	२१	मूत्र	४४	म्रुचु	६
महि	४२	मी	४३	मूल	१२	म्रुञ्चु	६
महीङ्	४६	मीङ्	२८	मूल	४०	म्रेडृ	८
मा	२४	मीञ्	३७	मूष	१४	म्लुचु	६
माक्षि	१४	मीमृ	११	मृक्ष	१४	म्लुञ्चु	६
माङ्	२६	मील	१२	मृग	४४	म्लेच्छ	६
माङ्	२२	मीव	१२	मृङ्	३४	म्लेच्छ	४०
मान	२०	मुच	४२	मृजू	४३	म्लेटृ	८
मान	४१	मुचि	६	मृजू	२५	म्लेधृ	९
मान	४३	मुच्लृ	३४	मृड	३३	म्लेवृ	११
मार्ग	४३	मुज	७	मृड	३८	म्लै	१९
मार्ज	४०	मुजि	७	मृड	३८	यक्ष	४१
माहृ	१८	मुट	३३	मृद	३८	यज	२१
मिळ	३२	मुट	४०	मृधु	१८	यत	४२
मिजि	४२	मुठि	७	मृश	३४	यती	४
मिञ्	३१	मुड	८	मृष	२९	यभ	२०
मिथृ	१८	मुडि	७	मृष	४३	यम	२०
				मृषु	१४		
मिदा	१५	मुडि	८	मृ	३७	यम	१६
मिदा	३०	मुण	३३	मेङ्	२०	यम	४०
मिदि	३९	मुद	३	मेथृ	१८	यसु	३०
मिद्रु	१८	मुद	४२	मेद्रु	१८	यत्रि	३८

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

या	२४	रट	८	रासृ	१३	रुध	२९
याचृ	१८	रठ	८	रि	३४	रुधिर्	३५
यु	२३	रण	१०	रि	३१	रुपु	३०
यु	४१	रण	१६	रिख	६	रुश	३४
युगि	६	रणिः	१६	रिगि	६	रुष	१४
युछ	७	रद्	४	रिच	४३	रुष	१४
युज	२९	रध	२९	रिचिर्	३५	रुष	३०
युज	४२	रप	१०	रिफ	३२	रुष	४१
युजिर्	३५	रफ	१०	रिवि	१२	रुषि	४२
युञ्ज्	३७	रफि	१०	रिश	३४	रुह	१७
युतृ	४	रवि	९	रिष	१४	रूक्ष	४४
युध	२९	रवि	१२	रिष	३०	रूप	४५
युपु	३०	रभ	२०	रिह	३२	रेक्ष	५
यूष	१४	रभि	९	री	३७	रेखा	४६
यौटृ	८	रमु	१७	रीङ्	२८	रेटृ	१८
रक्ष	१४	रय	११	रु	२३	रेपृ	९
रख	५	रस	१४	रुङ्	२०	रेभृ	९
रखि	५	रस	४५	रुच	१५	रेवृ	११
रग	४२	रह	१५	रुज	४२	रेषृ	१३
रगि	६	रह	४३	रुजो	३४	रै	१९
रगे	१६	रह	४०	रुट	१५	रोडृ	९
रघ	४२	रहि	१५	रुट	४२	रौडृ	९
रघि	५	रहि	४२	रुटि	८	लक्ष	४१
रघि	४२	रा	२४	रुठ	८	लक्ष	३८
रङ्ग	४३	राखृ	५	रुठि	८	लख	५
रच	४३	राघृ	५	रुठि	९	लखि	५
रञ्ज	२९	राजृ	१६	रुड	४१	लगि	६
रञ्जः	१६	राध	२९	रुडि	८	लगे	१६
रञ्ज	२१	राध	३१	रुदिर्	२५	लघि	५

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

लघि	५	ला	२४	लुठि	८	वखि	५
लघि	५	लाखृ	५	लुठि	८	वगि	६
लघि	४२	लाछि	६	लुड	८	वघि	५
लघि	४२	लाज	७	लुण्ठ	३९	वच	२४
लछ	६	लाजि	७	लुडि	८	वच	४३
लज	७	लाट	४६	लुथि	४	वज	७
लज	४४	लाभ	४५	लुपु	३०	वञ्चु	६
लज	३९	लिख	३३	लुप्लृ	३५	वञ्चु	४१
लजि	७	लिगि	६	लुबि	१०	वट	८
लजि	३९	लिगि	४२	लुवि	४०	वट	४२
लजि	४२	लिट	४६	लुभ	३०	वट	१६
लजी	३२	लिप	३१	लुभ	३२	वट	४४
लजी	४४	लिश	२९	लूञ्	३७	वटि	३९
लट	८	लिश	३४	लूष	१४	वठ	८
लड	९	लिह	२२	लूष	४०	वटि	४४
लड	३९	ली	३७	लेट	४५	वठि	७
लडिः	१६	ली	४३	लेपृ	९	वडि	३९
लडि	३९	लीङ्	२८	लेला	४५	वडि	७
लडि	४२	लुजि	३९	लोक	५	वण	१०
लप	१०	लुञ्च	६	लोक	४२	वद	२२
लवि	९	लुट	८	लोचृ	६	वद	४३
लवि	९	लुट	१५	लोचृ	४२	वदि	३
लभष्	२०	लुट	३३	लोट	४५	वन	१०
लर्व	१०	लुट	४२	लोडृ	९	वन	१०
लल	४१	लुटि	८	लोष्ट	७	वनु	१६
लष	१८	लुठ	८	वक्ष	१४	वनु	१६
लस	१४	लुठ	१५	वकि	५	वनु	३६
लस	४२	लुठ	३०	वकि	५	वप	२१
लस्जी	३२	लुठि	८	वख	५	वम्र	१२

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

वम	१६	वस्त	४१	विषु	१४	वेणृ	१८
वम	१७	वसु	३०	विष्लृ	२७	वेथृ	४
वय	११	वह	२१	विष्क	४१	वेद	४५
वर	४३	वा	२४	विस	३०	वेनृ	१८
वर्च	६	वाक्षि	१४	वी	२४	वेपृ	९
वर्ण	३९	वाछि	६	वीर	४४	वेल	४४
वर्ण	३९	वात	४४	वुगि	६	वेल्ल	१२
वर्ण	४५	वावृतु	२९	वुस	३०	वेला	४६
वरण	४६	वाश्च	२९	वुस्त	३९	वेलृ	१२
वर्द्ध	४०	वास	४४	वृक	५	वेवीङ्	२५
वर्ष	१३	विच्छ	३४	वृक्ष	१३	वेष्ट	७
वर्ह	१३	विच्छ	४२	वृङ्	३८	वेह	१३
वर्ह	४०	विचिर्	३५	वृज	२३	वे	१९
वर्ह	४२	विजिर्	२७	वृजी	३६	व्यच	३२
वल्क	३९	विजी	३२	वृजी	४३	व्यथ	१५
वल	११	विजी	३६	वृज्	३१	व्यध	२९
वलिः	१६	विट	८	वृज्	४३	व्यय	१८
वल्ग	६	विथृ	४	वृण	३३	व्यय	४५
वल्गु	४५	विद	२५	वृतु	१५	व्रज	७
वल्ल	११	विद	२९	वृतु	४२	व्रज	४०
वह्ल	१३	विद	३५	वृधु	१५	व्रण	४५
वह्ल	४२	विद	४१	वृधु	४२	व्रण	१०
वश	२६	विद्लृ	३५	वृश	३०	व्रश्चू	३२
वष्क	४४	विध	३३	वृष	४१	व्री	३८
वस	२१	विल	३३	वृषु	१४	व्रीड	२८
वस	२३	विल	४०	वृहू	३३	व्रीङ्	२८
वस	४२	विल	४०	वृ	३७	व्युष	२८
वष	१४	विश	३४	वृञ्	३७	व्युष	३०
वस्क	५	विष	३८	वेञ्	२१	व्युस्	३०

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ब्रुड	३३	शव	१४	शुच्य	११	शेवृ	११
ब्रूस	४०	शश	१४	शुठ	८	शै	१९
व्येञ्	२१	शष	१४	शुठ	४०	शो	२८
शक	२९	शसि	१३	शुठि	८	शोणृ	१०
शकि	५	शसु	१४	शुठि	९	शौटृ	८
शक्लृ	३१	शंसु	१४	शुठि	४०	श्कि	५
शच	६	शाखृ	५	शुध	२९	श्गि	६
शट	८	शाडृ	८	शुन्ध	५	श्ण	१६
शठ	८	शान	२१	शुन्ध	४३	श्ण	३९
शठ	३९	शासु	२३	शुन	३३	श्थ	३९
शठ	४१	शासु	२५	शुभ	१५	श्थ	१६
शठ	४३	शिक्ष	१३	शुभ	१०	श्थ	४४
शडि	७	शिखि	६	शुभ	३२	श्थि	४
शण	१६	शिचि	६	शुम्भ	१०	श्न्थ	३८
शण	१६	शिज्	३०	शुम्भ	३२	श्न्थ	४३
शद्लृ	१७	शिट	८	शुल्क	४०	श्मु	३०
शद्लृ	३५	शिल	३३	शुल्व	४०	श्म्भु	९
शप	२१	शिष	१४	शुष	२९	श्कि	५
शप	२९	शिष	४३	शूर	४४	श्गि	६
शम्ब	३९	शिष्लृ	३६	शरी	२९	श्थ	१६
शम	४१	शीक	४२	शूर्प	४०	श्वकि	५
शमः	१६	शीक	४३	शूल	१२	श्वच	६
शब्द	४१	शीकृ	५	शूष	१४	श्वचि	६
शमु	३०	शीङ्	२३	शृधु	१५	श्वठ	३९
शर्व	१०	शीभृ	९	शृधु	१८	श्वठ	४३
शर्व	१२	शील	१२	शृधु	४२	श्वठि	३९
शल	११	शील	४४	शृ	३७	श्वस्र	४०
शल	१७	शुच	६	शेला	४६	श्वर्त	४०
शल्भ	९	शुचिर्	२९	शेलृ	१२	श्वल	१२

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

श्वल्क	३९	षञ्ज	२०	सिजि	२३	षृभु	१०
श्वल्ल	१२	षट	८	षिञ्	३०	षृम्भु	१०
श्वस	२५	षट्ट	४०	षिञ्	३७	सेक	५
श्रा	१६	षण	३६	षिट	८	षेलृ	१२
श्रा	२४	सत्र	४४	षिध	४	षेवृ	११
श्राखृ	५	षद	४३	षिधु	२९	षै	१९
श्राघृ	५	षद्लृ	१७	षिधू	४	षो	२८
श्रिञ्	१८	षद्लृ	३५	षिभु	१०	स्कन्दिर	२०
श्रिषु	१४	षण	१०	षिम्भु	१०	स्कभि	९
श्लिष	२९	षप	९	षिल	३३	स्खद	१५
श्लिष	३९	सपर	४५	षिवु	२७	स्खदिर्	१६
श्लिषु	१४	सभाज	४४	षु	१९	स्खल	१२
श्वि	२२	षम	१७	षु	२४	स्खलिः	१६
श्विता	१५	समी	३०	षुञ्	३०	ष्टक	१६
श्विदि	३	षम्ब	३९	सुख	४५	ष्टगे	१६
श्मील	१२	सम्भूयस्	४६	सुख	४५	ष्टन	१०
श्रीञ्	३७	षर्ज	७	षुट्ट	३९	ष्टभि	९
श्च्युतिर्	४	षर्व	१०	षुर	३३	ष्टम	१७
श्रु	१९	षर्व	१२	षुह	२८	स्थल	१७
श्यैङ्	२०	संवर	४६	षू	३४	स्तन	४३
श्रै	१९	षल	१२	षूङ्	२३	स्त्रसु	२८
श्रोक	५	षस्ज	६	षूङ्	२८	स्पर्द्ध	३
श्रोणृ	१०	षस	२६	सूच	४४	स्पर्द्धि	३
श्रोणृ	१०	षस्ति	२६	सूत्र	४४	स्पश	१८
श्वस्क	५	षह	१७	षूद	३	स्पश	४१
ष्ठिवु	१२	सह	२८	षूद	४१	स्यन्दू	१५
ष्ठिवु	२८	षह	४२	सूर्क्ष	१४	स्यम	४१
षगे	१६	साध	३१	सूर्क्ष्य	११	स्यमु	१७
षघ	३१	षान्त्व	३९	सृ	१९	स्त्रकि	५
सङ्केत	४४	साम	४४	सृ	२७	स्त्रम्भु	९
सङ्ग्राम	४४	साम्ब	३९	सृज	२९	स्त्रम्भु	१५
षच	६	सार	४४	सृज	३४	स्त्रंसु	१५
षच	२१	षिव	३५	सृप्लृ	२०	ष्वञ्ज	२०

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ष्वद ३
ष्वद ४२
स्वाद ४२
स्वन १६
स्वन १७
ष्वप २५
स्वर ३२
स्वर्द ३४
स्वाद ४
ष्ठा १९
ष्णा २४
स्ना १६
स्फायी ११
ष्ठिघ ३१
ष्ठिपृ ९
ष्ठिम २८
ष्णिह ३०
ष्णिह ३९
स्फिट ३९
स्फिटृ ४०
स्मिङ् १९
स्मिङ् ३९
स्मिट ३९
स्त्रिवु २७
ष्त्रिदा १५
ष्त्रिदा २०
ष्त्रिदा २९
ष्टीम २८
स्मील १२
स्कुञ् ३७
स्कुदि ३
ष्टुच ६
ष्टुञ् २४
ष्टुप् ४१
ष्टुभु ९
ष्णु २४
स्थुड ३३
स्नुसु २८
स्नुह २९
स्फुट ७
स्फुट ३३
स्फुट ४२
स्फुटि ८
स्फुटिर ८
स्फुड ३३
स्फुडि ३८
स्फुर ३३
स्फुर ३३
स्फुर्छा ७
स्फुल ३३
स्तु १९
स्थूल ४४
स्फूर्जा ७
स्तृक्ष १४
स्तृञ् ३१
स्तृहू ३३
स्पृ ३१
स्पृश ३४
स्पृह ४४
स्मृ १६
स्मृ १९
स्मृ ३१
स्वृ १९
स्तृञ् ३७
ष्टेपृ ९
स्तेन ४४
स्त्रेल ५
स्त्यै १९
ष्ठै १९
ष्ठ्यै १९
ष्णै १९
स्तोम ४५
हट ८
हठ ८
हद २०
हन २२
हस्म ११
हय ११
हर्य ११
हल १७
हसे १४
हाक् २७
हाङ् २७
हि ३१
हिक्क १८
हिट ८
हिडि ७
हिल ३३
हिवि १२
हिष्क ४१
हिसि ३६
हु २६
हुडि ७
हुडि ७
हुडृ ९
हुङ् २६
हुर्छा ७
हुल १७
हूडृ ९
होडृ ८
होडृ ९
ह १९
ह २७
हृञ् १८
हृणीङ् ४६
हृष ३०
हृषु १४
हेट ३८
हेठ ७
हेड १६
हेडृ ८
हेषृ १३
होडृ ८
होडृ ९
ह्मल १६
ह्मल १६
ह्लप ४०
ह्लगे १६
ह्लस १४
ह्लगे १६
ह्लस १४
ह्वल १६
ह्वाद ३
ल्हादी ४
ह्वो २६
ह्रीच्छ ६
ह्रङ् २५
ह्वृ १९
ह्वेषृ १३
ह्वेञ् २१

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पुस्तकालय
गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार

वर्ग संख्या 430/904 आगत संख्या 33,066

पुस्तक विवरण की तिथि नीचे अंकित है। इस तिथि सहित ३० वें दिन यह पुस्तक पुस्तकालय में वापस आ जानी चाहिए अन्यथा ५० पैसे प्रतिदिन के हिसाब से विलम्ब दण्ड लगेगा।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पुस्तकालय
गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार
विषय संख्या 430/909 आगत नं० 33,066
लेखक
शीर्षक धातुपाठ

दिनांक	सदस्य संख्या	दिनांक	सदस्य संख्या

गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार
कृपया पुस्तक के ऊपर कोई निशान आदि न लगाये।

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Entered in Database
Signature with Date

8/9

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar